

Avrasya İncelemeleri Dergisi Journal of Eurasian Inquiries

Araştırma Makalesi | Research Article

 Açık Erişim | Open Access

Antik ve Modern Kaynaklar Işığında İskit Etnonimi

The Scythian Ethnonym in the Light of Ancient and Modern Sources

Onur Sayın ¹

¹ İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Öz

Avrasya bozkır kuşağının öncü siyasi teşekküllerinden İskitler, MÖ VIII. yüzyıldan itibaren antik dünyanın jeopolitik ve kültürel haritasını şekillendirmiştir. Bu çalışma, İskitlerin etnik ve siyasi kimliğini tanımlayan etnonim meselesini, antik kaynaklar ve modern literatür eşliğinde disiplinlerarası bir perspektifle incelemektedir. Asur kayıtlarında Aşkuza, Urartu kaynaklarında İş-gi-gu-lu, Pers kitabelerinde Saka, Hint destanlarında Shaka, Grek külliyyatında Skythai ve Çin yıllıklarında Sai olarak geçen adlandırmaların tarihsel süreçteki semantik dönüşümü temel sorunsal olarak ele alınmaktadır. Etimolojik tartışmalar kapsamında Hint-İran, Ural-Altay ve Slav ekollerinin teorileri, bozkır sosyolojisi ve askeri teşkilatlanma ilkeleriyle kıyaslanmıştır. İskitçenin gramatikal yapısı tam olarak aydınlatılmadan yapılan tanımlamaların yöntemsel sınırlılığı saptanarak; dış kaynaklı eksonimler ile topluluğun öz tanımlaması olan endonimler arasındaki anlamsal boşluk kimlik tartışmalarının merkezine yerleştirilmiştir. Onomastik evrim süreci; eponim karakter, hanedan kolunu temsil eden öz tanımlama (Skoloti) ve kapsayıcı politonim aşamalarıyla modellenmiştir. Bu yapının Türk devlet geleneğindeki “Oğuz” modeliyle sergilediği paralellik, İskit kimliğinin hanedan temelli aidiyetten kurumsal bir üst kimliğe dönüştüğünü teyit etmektedir. Sonuç olarak İskit isminin, ardıl devletler (Hun, Göktürk, Selçuklu, Osmanlı) için bozkır kültür dairesini temsil eden aktarılabılır bir metafora dönüştüğü ortaya konulmuştur.

Abstract

The Scythians, one of the earliest political entities of the Eurasian steppe, played a dominant role in shaping the geopolitical and cultural map of the ancient world since the 8th century BC. This study examines the issue of ethnonyms defining the ethnic and political identity of the Scythians through an interdisciplinary perspective, accompanied by ancient sources and modern literature. The primary problematic focuses on the semantic transformation of terms such as Aşkuza in Assyrian records, Saka in Persian inscriptions, Skythai in Greek corpus, and Sai in Chinese annals. Within the scope of etymological debates, theories developed by Indo-Iranian, Ural-Altai, and Slavic schools are analyzed in comparison with steppe sociology and military organization principles. The semantic gap between exonyms produced by external sources and endonyms emerging from the community's own hierarchy is positioned at the center of identity discussions. The process of onomastic evolution is modeled through stages: the eponym character (King Scythes), self-identification representing the elite dynastic branch (Skoloti), and the inclusive polytonym phase. The parallelism of this structural development with the “Oghuz” model in the Turkish state tradition proves that Scythian identity evolved from a dynasty-based affiliation into a corporate identity representing the common administrative and political upper-identity of the steppe.

Anahtar Kelimeler İskitler • Etnonimi • Skoloti • Sakalar • Onomastik • Bozkır Kültürü

Keywords Scythians • Ethnonymy • Skoloti • Saka • Onomastics • Steppe Culture

“ Atıf | Citation: Sayın, Onur, . "The Scythian Ethnonym in the Light of Ancient and Modern Sources". *Avrasya İncelemeleri Dergisi-Journal of Eurasian Inquiries*, 15, 1 (2026): 104-126. <https://doi.org/10.26650/jes.2026.1917609>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2026. Sayın, O.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Onur Sayın onur.sayin@stu.ihsu.edu.tr

Extended Summary

The Scythians emerged as one of the most influential political and cultural entities of the Eurasian steppe, shaping the ancient world's geopolitical and cultural map from the 8th century BC onwards. This study investigates the complex issue of the Scythian ethnonym, examining how various civilizations—Assyrians, Persians, Greeks, Indians, and Chinese—defined this nomadic group through diverse terminologies. The primary research problem focuses on the semantic transformation of names such as *Aškuza* in Assyrian records, *Saka* in Persian inscriptions, *Skythai* in Greek corpus, *Shaka* in Indian epics, and *Sai* in Chinese annals. By positioning the gap between exonyms produced by external sources and endonyms emerging from the community's own hierarchy at the center of identity discussions, the study tracks the diachronic evolution of the Scythian name from a dynastic label to an inclusive political identity.

The methodological framework of the study is built upon the distinction between endonyms (internal names) and exonyms (external names) within the discipline of onomastics. To resolve the terminological confusion, a qualitative research methodology is adopted, analyzing primary ancient texts alongside modern linguistic theories from Indo-European, Ural-Altaic, and Slavic schools. The research evaluates etymological debates in comparison with steppe sociology and military organization principles. A significant part of the analysis addresses the semantic gap between how sedentary societies perceived the Scythians and how the community defined itself through its own structures. The study systematically reviews the works of scholars such as Szemerényi, Abaev, Ivantchik, Togan, and Zekiye, evaluating their linguistic proposals against the historical reality of the steppe.

A key finding of the research is the modeling of the Scythian onomastic evolution through five distinct stages. The process begins with an eponymous character, represented by the mythical founder King Scythes, who serves as a genealogical starting point and a symbol of common belonging. The second stage involves the emergence of the dynastic endonym *Skoloti*, as recorded by Herodotus, representing the ruling aristocratic core. In the third stage, this name evolved into a tribal union as the ruling clan united linguistically and culturally related tribes under a central authority. The fourth stage marks the transition to a polytonym, where the Scythian state reached an imperial or confederative level, incorporating heterogeneous groups—regardless of blood ties—under a shared legal and political identity. The final stage represents the transformation of the name into a historical and geographical metaphor that survived long after the Scythians disappeared as a political power.

The study further demonstrates a significant structural parallelism between the Scythian identification process and the "Oghuz" model in Turkish state tradition. This model suggests that Scythian identity was not a random sociological label for any nomad but a specific identification of a political and military lineage. Just as the "Bozok" and "Üçok" divisions formed the Oghuz confederation, the Scythian structure evolved from a dynasty-based affiliation into a corporate upper-identity. This "administrative genetics" allowed the state to incorporate various ethnic elements while maintaining a stable sovereign core. The research challenges the methodology of the Indo-European school, which often relies on limited phonetic shifts (such as *d > l*) to categorize Scythians as "Iranian," arguing that such linguistic labels often ignore the sociological and organizational realities of the steppe.

In its final analysis, the study explores the anachronistic legacy of the Scythian ethnonym. Historical records from the Roman, Byzantine, and Islamic periods show a persistent use of the name "Scythian" to describe successor nomadic powers. From the 1st century AD through the 15th century, authors such as Pliny, Ammianus Marcellinus, Priscus, and later Byzantine chroniclers like Anna Komnene and Michael Attaleiates, consistently applied the term to the Huns, Göktürks, Khazars, Pechenegs, Seljuks, and Ottomans. This terminological continuity proves that the name served as an "unshakeable diagnosis" of a specific political and ethnic tradition rather than a mere geographical reference. Even when these groups established sedentary empires, as seen in the Ottoman and Timurid cases, external sources continued to define them as "Scythians" or "descendants of Scythians."

The study concludes that the Scythian name became a transferable metaphor for the Eurasian steppe culture circle. This persistence is not a result of a "naming error" by ancient historians but reflects a recognition of a continuous administrative and military doctrine shared by these successive states. By linking various historical Turkish and Mongol state structures across different eras and geographies, the Scythian ethnonym functions as a key to understanding the long-term historical consciousness of the Eurasian steppe. Ultimately, the research suggests that the Scythian identity moved beyond ethnicity to become a prestigious political title, representing the foundational stage of the steppe's state-building tradition.

Giriş

Avrasya bozkırlarında geniş bir sahada egemenlik tesis eden Sakalar; Pers yazıtlarında “Sakā Haumavargā (𐎱𐎠𐎼𐎿 𐎧𐎡𐎴𐎠𐎹𐎡𐎹𐎢𐎡𐎴𐎠𐎹𐎢𐎡𐎴𐎠𐎹)” ve “Sakā Tigrakhaudā (𐎱𐎠𐎼𐎿 𐎧𐎡𐎴𐎠𐎹𐎢𐎡𐎴𐎠𐎹𐎢𐎡𐎴𐎠𐎹)” gibi alt gruplara ayrılmakla birlikte, bu kitleler Hindistan coğrafyasına göç ederek varlıklarını MS IV. yüzyıla kadar sürdürmüşlerdir. Bu gruplar arasında, Persler tarafından “Sakā Tyaiy Paradraya (𐎱𐎠𐎼𐎿 𐎧𐎡𐎴𐎠𐎹𐎢𐎡𐎴𐎠𐎹𐎢𐎡𐎴𐎠𐎹)” (Deniz Ötesindeki Sakalar)” olarak anılan ve Batı literatüründe daha bilindik isimleriyle İskitler olarak tanımlanan kol ise MÖ VIII. yüzyılda tarihî kayıtlarda yer almaya başlamalarından itibaren Karadeniz’in kuzeyinde MS II. yüzyıla kadar hâkim statülerini korumayı başarmışlardır. Yerleşik medeniyetler ile bozkır dünyası arasındaki sosyoekonomik ilişkinin ilk büyük ölçekli tezahürü kabul edilen İskitler, Grek kaynaklarında “*Skythai* (Σκύθαι)”, Latin yazarlar tarafından “*Scythae*”, Pers kitabelerinde “*Sakā* (𐎱𐎠𐎼𐎿)”, Hint puranalarında “*Shaka/Caka/Caca*”, Asur belgelerinde “*Aškuza/İšguza*”, Urartu tabletlerinde “*İškulu/İşgulu/İşgigulu*” ve Çin yıllıklarında “*Sai*” biçiminde yer alarak kadim dünyanın haritasını şekillendiren, önemli aktörlerin başında gelmektedir.

Ancak İskit araştırmalarının merkezinde yer alan en temel ve katmanlı sorunsal, bu halkın mütşerek kimliğini ve siyasi varlığını belirten “İskit” adlandırmasının etimolojik, semantik ve onomastik mahiyetidir. İskit etnoniminin bilimsel çözümlemesinde öncelikle kelimenin etimolojik mahiyeti, yani ismin hangi dilden ortaya çıktığı ve nasıl telaffuz edildiğı sorgulanmaktadır. Bu köken arayışını, kelimenin “okçu”, “göçebe” veya “savaşçı” gibi kavramlardan hangisine karşılık geldiğini irdeleyen semantik mahiyeti takip etmektedir. Nihayetinde ise tüm bu veriler, ismin bir özel ad olarak nasıl bir kimlik taşıdığını, yani bu adın bizzat halkın kendisi tarafından mı seçildiğı yoksa temasta bulundukları Grekler gibi dış unsurlar tarafından mı onlara atfedildiğı meselesini kapsayan onomastik mahiyeti ekseninde şekillenmektedir. Yerleşik toplumların “öteki” üzerinden inşa ettiğı terminoloji ile İskitlerin kendi iç hiyerarşilerinden doğan adlandırmalar arasındaki anlamsal uçurum, bu topluluğun etnik kökeni ve siyasi teşkilatlanması üzerine yapılan tartışmaları bir çıkmaza dönüştürmüştür. Bu bağlamda, İskit adının bir ırkı mı, bir hanedanı mı yoksa belirli bir coğrafyadaki yaşam tarzını mı temsil ettiğı sorusu, modern tarih yazımının çözüm bekleyen etnonimik sorunsalı olarak güncelliğini korumaktadır.

Makalenin temel amacı İskit etnonimi üzerine antik kaynakların sunduğu verileri onomastik bir disiplinle sistematize etmek ve modern literatürdeki dilbilimsel yaklaşımları tarihsel kaynak kritiği süzgecinden geçirerek değerlendirmektir. Çalışma, İskit adının zaman içerisinde nasıl bir semantik dönüşüme uğrayarak bir boy adından siyasi bir yapı ismine evrildiğini ve neticede ise İskitlerin tarih sahnesinden çekilmesinin ardından bu terimin tüm kuzeyli bozkır halklarını niteleyen genel bir sosyolojik adlandırmaya dönüşme sürecine dair çıkarımları irdelemektedir. Özellikle Herodotos tarafından zikredilen “*Skoloti*” ismi ile antik kaynaklardaki diğer karşılıklar arasındaki ilişkileri çözümleyerek, İskit kimliğinin siyasi bir üst kimlik olarak nasıl inşa edildiğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Çalışmanın kapsamı, İskitlerin tarih sahnesindeki kayıtlara yansıdığı dönem kabul edilen MÖ VIII. yüzyıldan başlayarak, topluluğun siyasi varlığının sona ermesinin ardından bu terimin literatürde kazandığı anakronik ve metaforik kullanımlarına kadar uzanan geniş bir süreci ele almaktadır. Söz konusu süreç boyunca bir yandan klasik metinlerdeki İskit algısı incelenirken, diğer yandan modern araştırmacıların bu etnonimi bilimsel bir çerçeveye oturtma ve tanımlama çabaları analiz edilmektedir. Böylece, antik kaynakların sunduğu tarihsel veri seti ile modern literatürdeki isimlendirme girişimleri karşılaştırılarak terimin kurgusal temsili ile gerçekliği arasındaki tutarsızlıkların analiz edilmesi hedeflenmektedir.

İskit etnonimine dair akademik literatür; filoloji, arkeoloji ve sosyoloji gibi farklı disiplinlerin sunduğu argümanların kesişim noktasında şekillenen ve söz konusu bu disiplinlerden gelen araştırmacıların perspektifleriyle dahil oldukları bir tartışma zemini oluşturmıştır. Oswald Szemerényi, *Four Old Iranian*

Ethnic Names adlı çalışmasında etnonimi Hint-Avrupa dilleri üzerinden “okçu” (*Skud-*) kavramıyla açıklarken;¹ Vassily Abaev (*The Ossetes: Scythians of the 20th Century*) gibi dilbilimciler, İskitçe kelimeleri Osetçe üzerinden çözümleyerek İranilik kökeniyle ifade etme ekolünü takip etmişlerdir.² Askold Ivantchik ise Asurca *Aškuza* ve Grekçe *Skythai* terimleri arasındaki fonetik geçişleri inceleyerek, ismin Asur ile Grek dünyası arasındaki semantik örtüşmesini analiz etmiş ve her iki formun da ortak bir “*škuḏa-*” kökenine dayandığını ileri sürmüştür.³ Buna karşılık Olcas Süleymanov ve Zaur Hasanov, Asur kaynaklarındaki formları “*İç Oğuz*” veya “*Fatih Guzar*” şeklinde yorumlayarak Türkçe köken teklifleri sunmuşlardır.⁴ Zeki Velidi Togan, İskit etnonimini yapısal ekler üzerinden Saka adının “-it, -et” çoğul ekini almasıyla *Skit*’e dönüştüğünü düşüncesindedir.⁵ Mirfatih Zekiyev ise İskit adının antik Türkçe bir varyant olan “*skydy*” (*skidi*) kelimesinden geldiğini, Herodotos’un aktardığı “*Skolot*” isminin ise “*Saka*” köküne Türkçe aidiyet eki olan “-lı”nın eklenmesiyle oluştuğunu savunarak doğrudan bir Türkçe köken önermiştir.⁶ Son olarak Ziya Gökalp, etnonimi Moğolca “*Çekit*” üzerinden kurgulayarak boy adlarının yönetici zümre eliyle kimliğe dönüşmesine dikkat çekmiştir.⁷ Mevcut literatür, antik kaynakların birer eksonim olarak ürettiği kurgusal İskit imgesi ile modern dönemde geliştirilen bilimsel teorileri bütüncül bir perspektifte buluşturmakta yetersiz kalmaktadır. Bu çalışma, söz konusu otoritelerin yaklaşımlarını temel alarak; İskit adlandırmasının tarihsel bir gerçekliği temsil etmekten çıkıp, topluluğun siyasi varlığı sona erdikten sonra nasıl anakronik bir metafora dönüştüğünü analiz etmektedir. Araştırmamız, modern literatürdeki isimlendirme karmaşasını ve bu çıkmazı aşmaya yönelik yöntemleri merkeze alarak sorunsallaştırması yönüyle mevcut çalışmalardan ayrılmaktadır.

Yöntem

İskit etnonimi etrafında şekillenen terminolojik karmaşayı gidermek ve literatürdeki isimlendirme stratejilerini yapısal bir analize tabi tutmak amacıyla nitel araştırma metodolojisini benimsemektedir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi, onomastik bilimin temel kategorileri olan “endonim” (iç ad) ve “eksonim” (dış ad) ayrımı üzerine inşa edilmiştir. Bu zemin antik kaynaklardaki birincil veriler ile modern literatürdeki dilbilimsel teorilerin kapsamlı bir taramasıyla elde edilen verilerin, tarihsel süreklilik içindeki değişimini izleyen art zamanlı (diyakronik) bir bakış açısıyla desteklenmiştir. Araştırma kapsamında, söz konusu etnonimin farklı uygarlıklarca (Pers, Grek, Asur vb.) eş zamanlı fakat farklı anlamlardaki kullanımı karşılaştırmalı bir yöntemle incelenmiş; böylece terimin kurgusal bir dış adlandırma (eksonim) niteliği sorunsallaştırılmıştır. Analiz aşamasında, elde edilen veriler ile modern literatürdeki teoriler incelenmiş, böylece İskit adının tarihsel bir aidiyet göstergesi olmaktan çıkıp anakronik bir metafora dönüşme süreci, nesnel ve disiplinlerarası bir bakış açısıyla açıklanmıştır.

1. ANTİK KAYNAKLARDA İSKİT ETNONİMİ VE KAVRAMSAL EVRİM

İskit etnoniminin tarihteki kayıtları, Avrasya stepleri boyunca süregelen nüfuzu nedeniyle temas kurduğu her kadim medeniyetin kendi siyasi ve edebi hafızasında özgün bir etnonimle yer edinmesine yol açmıştır. Bu bağlamda kronolojik olarak ilk veriler, MÖ VIII-VII. yüzyıllarda Asur kayıtlarından Esarhaddon Prizması

¹Oswald Szemerényi, *Four Old Iranian Ethnic Names: Scythian-Skudra-Sogdian-Saka* (Viyana, 1980), 45–46.

²Vasily Ivanovich Abaev, “The Ossetes: Scythians of the 20th Century,” *The Unesco Courier* (1976): 49..

³Askold Ivantchik, “Scythians,” *Encyclopaedia Iranica* (2018).

⁴Olcas Süleymanov, *Az İ Ya*, çev. N. Seferoğlu (İstanbul, 1992), 255; Zaur Hasanov, *Çar İskitler: İskitler ve Eski Oğuzların Etno-Dil Özdeşleştirilmesi*, akt. İ. Topsakal (İstanbul, 2009), 106.

⁵Ahmet Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş* (İstanbul, 1981), 35.

⁶Mirfatih Zekiyev, *Türklerin ve Tatarların Kökeni*, çev. A. Batur (İstanbul, 2006), 73.

⁷Ziya Gökalp, *Küçük Mecmua -II-* (Ankara, 2011), 111.

ve II. Sargon Yıllıkları gibi belgelerde (MÖ VIII-VII. yy) Aşkuza/İşguzai;⁸ Urartu kralı II. Argişti ve II. Rusa dönemlerine ait çivi yazılı tabletlerde ise *İş-gi-gu-lu* olarak kaynaklara yansımıştır.⁹ Yakın zamanlı olarak Grek dünyası, Homeros'un *İlyada* (MÖ VIII. yy) ve Hesiodos'un *The Homeric Hymns And Homerica* (MÖ VII. yy başı) eserleri üzerinden bu konar göçerleri edebi metinlerde tanımaya başlamıştır.¹⁰ Pers coğrafyasındaki Behistun, Persepolis ve Nakş-ı Rüstem kaya yazıtlarında (MÖ 522-486) *Sakā* üst başlığı altında (*Tigrakhaudā*, *Haumavargā*, *Paradraya*) idari bir sınıflamaya tabi tutularak coğrafî konumları ve kültürel özelliklerine göre resmi olarak tasnif edilmiştir.¹¹ Latin (Roma) literatüründe Pomponius Mela'nın *De Situ Orbis* ve Büyük Plinius'un *Naturalis Historia* (MÖ I. – MS I. yy) adlı eserlerinde; bu topluluklar, *Scythae* (İskit) ve *Sacae* (Saka) etnonimleri altında tasnif edilerek Roma'nın coğrafya esaslı İskit sınıflandırma literatürünün çerçevesini oluşturmuşlardır.¹² Bozkırın doğu ucunda ise Ban Gu (Pan Ku)'nun *Han-shu* (MS I. yy) gibi Çin resmi yıllıklarında *Sai* ve *Sai-wang* olarak anılmaktadır.¹³ MÖ I. yüzyıldan itibaren Hint literatürüne geçen İskitler, *Mahabharata* ve *Ramayana* gibi destanlar ile *Puranalar* da *Shaka/Caka* etnonimiyle yer almışlardır.¹⁴ *Ramayana* destanında Sakalar, Yavanalar (Grek-Baktriya unsurları) ile, çevrelerine korku salan üstün savaşçılık özellikleriyle betimlenmişlerdir.¹⁵ Benzer şekilde *Mahabharata* destanının *Sabha*, *Drona* ve *Karna* vs. gibi birçok bölümlerinde, kuzeyli savaşçı atlılar olarak Hint kahramanlarıyla giriştikleri mücadeleler edebi bir dille aktarılmış olup *Santi Parva* kısmında ise bu kitleler, efsanevi bir anlatımla birlikte yaşadıkları bölgeye *Sakadwipa* (*Saka Kıtası*) sakinleri olarak tanımlanmışlardır.¹⁶ İskit adının Pers kayıtlarından sonra Hint kaynaklarında da istikrarlı bir şekilde "*Shaka*" formunda geçmesi, bu etnonimin farklı kültürler tarafından benimsenen ortak bir etnonimin kendi dillerindeki şekli olduğunu göstermektedir. Bu durum, terminolojik bir sürekliliğe işaret ederek Batı dünyasının (Grek ve bu mirası devralan Roma) genel olarak "*İskit*", Doğu dünyasının (Pers ve bu mirası devralan Hint) ise "*Saka*" tanımlamasını tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

Antik Grek literatüründe İskit ismi, MÖ VIII – VII. yüzyıllarda betimleyici sıfatlardan özel bir halk adına evrilen kronolojik bir süreç izlemektedir. Bu gelişimin ilk aşamasında Homeros, *İlyada*'da henüz özel bir İskit adı kullanmaksızın bu toplulukların yaşam tarzlarına atıfla "*Abii*" (*mülksüzler/topraksızlar*) ve "*Hippemolgi*" (*kısırak sağanlar*)¹⁷ gibi sıfatlarla betimlemiştir.¹⁸ Hesiodos ise, Grek literatüründe "*Skythai*" (İskit) adını ilk kez zikreden yazar olurken, Homeros'un "*kısırak sağan*" olarak nitelediği konar göçerler, Hesiodos'un "*kısırak sağan ve sütle beslenip (Galactophagi) arabalı evlerde yaşayan (Hamaxobioe)*" tanımlarıyla birlikte ilk kez somut bir etnonim olarak tescil edilmiştir.¹⁹ Mülkiyet yapısı, beslenme alışkanlıkları ve konar göçer yaşam pratikleri üzerinden atfedilen isimlendirmelerin Homeros tarafından icat

⁸Daniel David Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, c. 2 (Chicago, 1927), 207; S. Parpola, *Neo-Assyrian Toponyms* (Neukirchen-Vluyn, 1970), 40–41.

⁹Oya San, "Bazı Bulgular Işığında Anadolu'da Kimmer ve İskit Varlığı Üzerine Gözlemler," *Belleten* 239 (2000): 1.

¹⁰Homer, *The Iliad II*, çev. A. T. Murray, c. 2 (Londra, 1976), 3; Hesiod, *The Homeric Hymns and Homerica*, çev. H. G. Evelyn-White (Londra, 1914), 179.

¹¹Henry Creswicke Rawlinson, *The Persian Cuneiform Inscription at Behistun* (Londra, 1846), xxvii; Erich F. Schmidt, *Persepolis I* (Chicago, 1955), 117; Roland G. Kent, *Old Persian: Grammar, Texts, Lexicon* (New Haven, 1950), 136–141.

¹²Pomponius Mela, *Description of the World*, çev. F. E. Romer (Michigan, 1988), 37–39; Pliny, *Natural History*, çev. H. Rackham, c. 2 (Londra, 1967), 375.

¹³Ayşe Onat, *Çin Kaynaklarında Türkler Han Hanedanı Tarihinde "Batı Bölgeleri"* (Ankara, 2012), 30; Anthony François Paulos Hulswé, *China in Central Asia: The Early Stage* (Leiden, 1979), 104–105.

¹⁴*The Puranas*, der. Dharmic Scriptures Team (2002), 573; Onur Sayın, *Sakalar: Köken ve Kültür* (Ankara, 2025), 25–26.

¹⁵Valmiki, *The Rāmāyan of Vālmiki*, çev. R. T. H. Griffith (2008), 216–220.

¹⁶Vyasa, *The Mahabharata of Krishna – Dwaipayana Vyasa*, çev. P. C. Roy, c. 8, 24.

¹⁷Hippemolgi adına dair detaylı bilgi için bkz: Fatih Şengül, "Hippas ile Hippasce," *Karadeniz Araştırmaları* 19 (2008): 41–50.

¹⁸Homer, *The Iliad*, c. 2, XIII, 3; Homeros, *İlyada*, çev. Azra Erhat ve A. Kadir (İstanbul, 2008), 301.

¹⁹Hesiod, *The Homeric Hymns and Homerica*, 179.

edildiğini belirten Strabo,²⁰ Grek tarihçilerinin kuzeyde yaşayan halkların tamamını genel bir ‘İskit’ adıyla anma eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Strabo daha eski dönem yazarlarının Pontus Euxinus (Karadeniz), Tuna (İster) ve Adriyatik çevresindekileri Hiperborlular, Sauromatyalılar ve Arimaspiyalılar şeklinde ayırdığını, Hazar Denizi boyunca yaşayanları ise Massagetler ve Sakalar olarak aktardığını vurgulayarak bu genelleyici isimlendirmenin ardındaki yerel çeşitliliğe işaret etmektedir.²¹ Diğer yandan Herodotos’a göre İskitler, kökenlerini ilk ataları Targitaos’un üç oğlu olan Lipoxais, Arpoxais ve Kolaxais’ten türeyen Aukhataeler, Katiariler, Traspiesler ve Paralataeler boylarına dayandırarak tüm bu boyları kapsayan ve krallarının lakabı olan “*Skoloti*” ismiyle tanımlamışlardır. Ancak, kendilerini bu öz adla (endonim) ifade eden İskitlere, kendi dillerine göre yeniden isimlendiren Grekler tarafından “İskit” etnonimi bir dış ad (eksonim) olarak verilmiştir.²² Ptolemaeus, *Tetrabiblos* adlı eserinde Asya’nın kuzeyinde yaşayan halklar için genel bir ad olarak “İskit” tabirini kullanmış²³ ve *Geography* eserinin altıncı cildinde ise bu terimi daha teknik bir boyuta taşıyarak İskitya’yı Imaus (Himalaya/Tanrı) Dağları ekseninde *Scythia intra Imaum* (Imaus’un bu tarafındaki İskitya) ve *Scythia extra Imaum* (Imaus’un ötesindeki İskitya) şeklinde ikiye ayırıp bir bölge ismine dönüştürmüştür.²⁴ Ancak bu mekânsal sınırlandırma, Arrianos’un anlatılarında da görüldüğü üzere, her antik yazara göre kavramın özü aynı kalsa da bağlama göre farklı kullanımlar olduğunu göstermektedir. Arrianos, bu halkın etnik bir bütünlüğünün kabul etmesine rağmen coğrafi birer kategoriye ayırmış ve Asya’da meskûn olanları “Asyalı İskitler”, Batı’da kalanları ise ‘Avrupa’da yaşayan en büyük millet’ olarak tanımladığı “Avrupalı İskitler” şeklinde bölgesel adlandırmalarla tanımlamıştır.²⁵

Herodotos, Perslerin tüm İskit kitlelerine genel olarak “Saka” dediklerini vurgularken;²⁶ aynı görüşte olan Büyük Plinius, Greklerin “İskit” olarak adlandırdığı topluluğun Perslerin “Sacaе” (Saka) ismiyle ifade ettiğini belirtmiş ve Perslerin kendilerine en yakın kabile olan Sakaları tüm İskit topluluklarını kapsayan genel bir isim olarak kullandıklarını kaydetmiştir.²⁷ Bu perspektiften bakıldığında, Pers idari sınıflandırmasındaki “Saka” ile Grek terminolojisindeki “İskit” adları semantik olarak aynı manaya karşılık gelmektedir. Greklerin Karadeniz’in kuzeyindeki kitlelerle olan coğrafi yakınlığı ve kurdukları Olbia, Khersonesos, Panticapaeum gibi koloniler vasıtasıyla hayvansal ürünler (yün, deri, kürk),²⁸ tahıl (arpa, buğday),²⁹ tuz ve balık³⁰ gibi kaynakları Atina ve tüm Hellen dünyasına ihraç ederek karşılığında şarap, zeytinyağı ve seramik gibi ürünlerinde ithalatını yapmaları nedeniyle geliştirdikleri sosyopolitik ve ticari münasebetler, İskitleri Hazar’ın doğusundaki İskit gruplarına nispeten daha doğrudan ve derinlemesine tanımalarına olanak tanımıştır. Bu durum, Grek literatüründeki İskit külliyyatının, başta isimlendirme pratikleri olmak üzere diğer antik kaynaklarla belirgin bir terminolojik ayrışma yaşadığı ilk aşamalardan olup Karadeniz’in kuzeyini merkeze alan müstakil bir İskit algısının yerleşmesine zemin hazırlamıştır. Grekler, Tuna ile Hazar arasında yaşayanlara “İskit” derken; Hazar’dan Çin’in kuzeybatısına kadar uzanan bozkır kuşağı sakinlerini Perslerin isimlendirmesiyle uyumlu olarak “*Sákai*” şeklinde adlandırmışlardır.³¹ Persler, Greklerin genelleyici “İskit”

²⁰Strabo, *The Geography of Strabo*, çev. H. L. Jones, c. 3 (Londra, 1949), 189.

²¹Strabo, *The Geography*, c. 5, XI, 245–247.

²²Herodotos, *Tarih*, çev. M. Ökmen (İstanbul, 2006), 295.

²³Ptolemaeus, *Ptolemy’s Tetrabiblos or Quadripartite of Ptolemy*, çev. J. Wilson, II (Londra, 1944), 62.

²⁴Ptolemaeus, *The Geography*, çev. E. L. Stevenson, IV (New York, 1991), 133.

²⁵Arrianos, *The Anabasis of Alexander*, çev. E. I. Robson, IV (Londra, 1967), 335–345.

²⁶Herodotus, *The History of Herodotus*, çev. G. Rawlinson, c. 4, VIII (Londra, 1860), 64–65.

²⁷Pliny, *Natural History*, c. 2, VI, 375.

²⁸Lev Nikolayevich Gumilev, *Hazar Çevresinde Bin Yıl*, çev. Ahsen Batur (İstanbul, 2003), 44.

²⁹Ekrem Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları* (İstanbul, 2007), 191.

³⁰Ekrem Memiş, *İskit’lerin Tarihi* (Konya, 1987), 59–60.

³¹Strabo, *The Geography*, c. 1, XI, 245–261; Pomponius Mela, *Description of the World*, III, 118.

tabiri yerine “Saka” üst başlığını kullanmayı tercih etmişlerdir. Persler bu ismi sadece bir topluluğu anmak için değil; onları dış görünüşlerine (*Sakā Tigrakhauda*), ritüellerine (*Sakā Haumavarga(?)*)³² ve yaşadıkları yere (*Sakā Tiay Para Daray*)³³ göre ayırarak sınıflandırmışlardır.

Geç Antik Çağ ve Roma dönemlerinde İskit adı, belirli bir halkı niteleyen etnik bir isim olmaktan ziyade, kuzeydeki tüm konar göçer toplulukları kapsayan genel bir coğrafî ve sosyolojik koda dönüşmüştür. Bu süreçte etnonim, artık sadece kan bağına dayalı bir topluluğu aşarak yaşam tarzı birbirine benzeyen farklı halkların oluşturduğu geniş siyasi bir kümeyi ifade eden genelleyici bir terim yani politonim halini almıştır. Hippokrates *Havalar, Sular ve Yerler Üzerine* isimli eserinde, İskitleri coğrafî koşulların belirleyici etkisini ele alarak kuzeyin sert ikliminin orada yaşayan halkların karakterlerini ve fiziksel yapılarını “aynılaştırdığını” savunmuştur.³⁴ Ptolemaeus ise, İskitya’yı devasa bir coğrafî saha olarak tanımlamış ve Imaus Dağları’nı (Pamir/Himalaya hattı) nirengi noktası olarak bölgeyi ikiye ayırmıştır: *Scythia intra Imaum* (Imaus’un bu tarafındaki İskitya) ve *Scythia extra Imaum* (Imaus’un ötesindeki İskitya).³⁵ Bu tasnif, terimin etnik sınırlarından ziyade onu bir coğrafî bölge adı olarak da kullanıldığını kanıtlar niteliktedir. Benzer şekilde Strabo, Homeros döneminden kalan betimleyici nitelermelerin zamanla yerleşik Grek hafızasında “barbar prototipi” inşa ettiğini belirterek, ismin etnik sınırları aşan ve kuzeyli her konar göçer grubu niteleyen³⁶ genel bir sosyolojik paradigmaya dönüşmüştür; öyle ki, yerleşik toplumlar kendilerine benzemeyen tüm bu “öteki” grupları tek bir adlandırma altında toplamıştır.

İskit onomastiği analiz edildiğinde karşılaşılan en temel tutarsızlık, dış kaynakların her konar göçeri “İskit” eksonimi altında toplama eğilimine karşı, topluluğun kendine verdiği öz adın yani endonimin kendileri tarafından yazılmış bir kaynaktan geçmeyiştir.³⁷ Ayrıca araştırmacılar tarafından göz ardı edilmesine rağmen Herodotos, Grek dünyasında yaygınlaşan “Skyth” adlandırmasının aslında dışsal bir isimlendirme olduğunu ve bu ismin halkın kendi anlatılarında kurucu bir figüre dayandığını belirtmesidir.³⁸ Herodotos’un aktardığı köken mitosuna göre İskit adı, efsanevi ataları Herakles’in oğlu olan ve krallık müsabakasını kazanan efsanevi ata *Kral Scythes (Skythes)* üzerinden şekillenen eponim³⁹ bir karakter arz etmektedir.⁴⁰ Bu durum, onomastikte sıkça rastlanan, bir topluluğun kurucu atasının ismiyle anılması fenomeninin, İskit dünyasındaki ilk tezahürüdür. Diodorus Siculus’un aktardıkları Herodotos’u doğrulamış ve İskitlerin, bu isimlendirme sürecinin karizmatik liderlik üzerindeki etkisini detaylandırarak İskit boy adlarının eponimlerden türeme olduğunu teyir etmektedir. Ona göre, efsanevi Kral Scythes’in adı doğrudan

³²Sakā Haumavargā (Amyrgian) grubuna dair antik ve modern literatürdeki isimlendirme çeşitliliği dikkat çekicidir. Pers kitabelerinde Doğu Türkistan ile Fergana arasındaki sahada konumlandırılan bu topluluk, Hellanicus ve Herodotos tarafından “Amyrgium/Amyrgian” olarak kaydedilmiştir (Herodotos, VII, 64). Etnonimin kökenine dair Meyer ve Durmuş, Cyrus ile mücadele eden Saka hükümdarı Amorges/Omargas ismine dayalı eponim bir açıklama getirirken; Schmitt, Orgimpaioi formu üzerinden Haumavarga ile fonetik bir bağ kurmaktadır. (Bknz: Eduard Meyer, *Geschichte Des Altertums* (Stuttgart, 1909), 186; İlhami Durmuş, “‘Saka’ Adı Üzerine,” *Milli Folklor Dergisi* 3, no. 19 (1993): 87; Rüdiger Schmitt, “Scythian Language,” *Encyclopædia Iranica* (2018); Onur Sayın, “Sakaların menşei meselesi” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022), 35, 43).

³³Fatih Şengül, *Sakā Tiay Para Daray* (Deniz Ötesindeki Sakalar) tabirindeki “deniz” ifadesinin Karadeniz’i değil, Orta Asya’daki Sırderya Irmağı’nı simgelediğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre ilgili adlandırma, Doğu Avrupa İskitlerini değil; Sırderya’nın doğusunda, Kazakistan steplerindeki Tasmola arkeolojik kültür çevresinde yaşayan İskit gruplarını kapsamaktadır. Bknz: Fatih Şengül, *Sakaların ve Sarmatların Kökeni* (Konya, 2025), 108–115.

³⁴Hippocrates, *Airs Waters Places*, çev. W. H. S. Jones, c. 1 (Londra, 1957), 121–122.

³⁵Ptolemaeus, *The Geography*, IV, 133–145.

³⁶Strabo, *The Geography*, c. 1, I, 121–125.

³⁷Sayın, “Sakaların menşei meselesi,” 41.

³⁸Herodotos, *Tarih*, IV, 295.

³⁹Eponim, bir topluluğun, kavmin veya soyun, kendisini var eden kurucu atanın (eponymos) adıyla anılması durumunu olup bu şahıs isminin kolektif bir kimlik göstergesine dönüşerek kişi adından boy ve/veya devlet organizasyonu adı haline gelmesidir. Bknz: Denton A. Cooley, “In Pursuit of an Eponym,” *Texas Heart Institute Journal* 31, no. 2 (2004): 117. 2004; 31(2):117, erişim tarihi 1 Mayıs 2026, <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC427368/>.

⁴⁰Herodotos, *Tarih*, IV, 298.

halkına verilmiş;⁴¹ ardından krallığı bölüşen Palus ve Napes kardeşlerin isimleri ise tebaanın “Pali” ve “Napa” olarak iki ana kola ayrılmasına neden olmuştur.⁴² Diodorus Siculus *Saka, Massaget ve Arimasp* gibi boylar; kendi ünlü hükümdarlarının isimlerini benimsediklerini belirtmektedir.⁴³ Ancak Herodotos, bu eponim şahıs adlarının ötesinde, topluluğun kurumsal bir siyasi kimlik olarak kendilerini nasıl isimlendirdiğine dair bilgilerde sunmaktadır. Herodotos’a göre, bu kurucu figürden yaklaşık bin yıl sonra tarih sahnesine çıkan Targitaos ve oğullarının, özellikle en küçük oğlu Kolaksais’in soyuna, mensup olduğu Skoloti hanedanını, topluluğun asıl endonimi olarak kaydetmektedir.⁴⁴

Başlangıçta özel ve dar anlamli bir soy birliğini (etnonim) ifade eden Skoloti adı, yönetici hanedanın çevresinde kenetlenen, etnik ve dilsel bakımdan akraba olan boylar birliğinin ardından konfederatif bir devlet yapısına dönüşmüştür. İskitya’nın sınırlarının genişlemesi ve devletin, imparatorluk vasfı kazanmasıyla birlikte, kurucu hanedanın dışındaki farklı etnik gruplar da bu siyasi şemsiye altına dahil edilmiştir. Herodotos’un bahsettiği Kallipidailer, Halizonlar (Alazonlar) ve Çiftçi İskitler gibi heterojen kitleler⁴⁵, yönetici aristokraziye doğrudan bir kan bağına sahip olmasalar dahi, merkezi otoriteye sadakatleri üzerinden “İskit” kimliğini bir nevi tebaası olarak benimsemişlerdir. Bu noktada İskit adı, içeriden dışarıya ve özelden genele doğru inşa edilen hukuki ve siyasi bir aidiyet sunan bir üst kimliğe yani politonime evrilmiştir. Dahil olan unsurların çoğunlukla konar göçerlikleri, beslenme alışkanlıkları ve bozkır yaşam pratiklerine sahip olması, İskit adının sosyolojik anlamda en geniş kapsamına ulaşmasını sağlamıştır. Dolayısıyla İskit adı, dışarıdan bakıldığında genel bir hayat tarzını niteleyen sosyolojik bir kapsam olarak değerlendirilebilecekken içeriden bakıldığında, kökenini hanedan isminden alan, özelden genele doğru anlamının kapsamı ve içeriği genişleyen ve siyasi bir aidiyet sunan etnonim mahiyetindedir. Bu durum, İskit kimliğinin sadece bir “konar göçer tipi” olmadığını, aksine Avrasya bozkırlarında inşa edilen ilk büyük siyasi aidiyet örneklerinden olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

2. İSKİT ETNONİMİNİN ANAKRONİK MİRASI

İskit etnoniminin kavramsal dönüşümü, topluluğun siyasi bir güç olarak tarih sahnesinden çekilmesiyle son bulmadığı gibi, yerleşik kültürlerin konar göçerleri tanımlamak için kullandığı kalıplaşmış bir terim olarak, anakronik bir süreklilik kazanmıştır. Bu bağlamda antik kaynaklardan bilinen ve erişilebilen kaynaklar, kronolojik olarak sıralandığında bu sürecin ilk evresi Roma döneminde ismin kapsayıcılığının genişlemesiyle başladığı görülmektedir. Plinius, *Naturalis Historia* (M.S. I-II. yy) adlı eserinde, İskit adının yerini yavaş yavaş Sarmat ve German gibi yeni kavimlere bıraktığını, ancak coğrafi mirasın “İskitya” başlığı altında sürmeye devam ettiğini belirtmiştir.⁴⁶ III. yüzyıla gelindiğinde Dexippus, *Scythica* adlı çalışmasında German kökenli Gotların istilasını antik İskit saldırılarıyla özdeşleştirerek “İskit Savaşı” nitelemesini kullanmıştır.⁴⁷ Benzer bir tutumla Ammianus Marcellinus, *Res Gestae* (*The Roman History*, IV. yy) yapıtında Alanları yaşam tarzı ve antropolojik özellikleri üzerinden İskitlerin doğrudan devamı saymış olup Alasları ve erken dönem Hun zümrelerini de aynı kategoride değerlendirmiştir.⁴⁸ V. yüzyıldan itibaren İskit adı mirası, tarihsel süreçte en geniş muhatabını Türk topluluklarında bulmuştur. Geç Roma tarihçisi Priscus, *Fragmenta*

⁴¹Diodorus Siculus, *Diodorus of Sicily*, çev. C. H. Oldfather, c. 2, II (Londra, 1967), 27.

⁴²Diodorus Siculus, *Diodorus of Sicily*, c. 2, II, 27–29.

⁴³Diodorus Siculus, *Diodorus of Sicily*, c. 2, II, 27–29.

⁴⁴Herodotos, *Tarih*, IV, 295.

⁴⁵Herodotos, *Tarih*, IV, 301.

⁴⁶Pliny, *Natural History*, c. 2, IV, 179–189.

⁴⁷G. Martin ve J. Grusková, “‘Scythica Vindobonensia’ by Dexippus (?): New Fragments on Decius’ Gothic Wars,” *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 54, no. 4 (2014): 729.

⁴⁸Ammianus Marcellinus, *The History of Ammianus Marcellinus*, çev. C. D. Yonge, XXII (Londra, 1887), 42.

adlı eserinde Avrupa Hun Devleti'ni ve Attila'nın ordusunu doğrudan "İskitler" olarak adlandırmıştır.⁴⁹ Bu terminolojik mirasın Bizans literatüründeki yansımaları, asırlarca süren bir süreklilik arz etmiştir. Nitekim V. yüzyılda Zosimus, *Historia Nova* adlı eserinde Hunların ortaya çıkışını ve Tuna kıyısındaki halklara saldırısını tasvir ederken, Hunları o zamana kadar bilinmeyen bir ulus olarak tanımlamasına rağmen onların kökenini tartışırken 'kraliyet yönetimi altında yaşayan İskitler' olup olmadıkları şüphesini dile getirmiştir.⁵⁰ Müellif, etnik köken farkı gözetmeksizin Tuna'nın kuzeyinden gelen tüm savaşçı kitleleri kapsayan bir politonim olarak "İskitler" adlandırmasını kullanmaya devam ederek klasikleşmiş üslubu sürdürmüştür. Bu gelenek, VI. yüzyılda Göktürk Kağanlığı ile Bizans arasındaki diplomatik temaslar sırasında zirveye ulaşmıştır. Menandros, İskit ismini doğrudan Göktürkler (Türk Kağanlığı) ve onların egemenliği altındaki topluluklar için kullanmaktadır. Yazar, İstemi Yabgu'nun (Sizabul) Bizans İmparatoru'na gönderdiği diplomatik elçilik heyetinden bahsederken, bu heyetin sunduğu mektubun 'İskitçe' yazıldığını ve Türklerin dini ritüelleri esnasında 'İskit dilinde' konuştuğunu belirtmiştir.⁵¹ Theophanes Simocatta ise *Historiae* adlı çalışmasında Göktürk ve Avar topluluklarını 'eski yazarların İskit dediği topraklardan gelenler'⁵² şeklinde tanımlayarak, etnonimin coğrafî ve kültürel sürekliliğini vurgulamıştır. VI. Yüzyıl yazarlarından Agathias, Karadeniz'in kuzeyindeki halklar için İskit veya Hun' üst kimliğini kullanmakla birlikte, bu toplulukların Kutrigur, Utigur, Ultizur ve Burugundi gibi müstakil isimlerle anıldıklarını da ifade etmektedir.⁵³

Söz konusu İskit isminin içeriğine dair algı, İslam coğrafyasına da sirayet ederek İbn Hurdâdbih, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik* (IX-X. yy) ve İbn Fakih, *Kitâbu'l-Buldân* (X. yy) adlı eserlerinde "İskûtiyâ" (İskitya) bölgesini Ermeniyeye, Horasan, Türk ve Hazar topraklarını kapsayan bir coğrafî birim olarak kaydetmişlerdir.⁵⁴ X. ve XIII. yüzyıllar arasında İskit adı, sadece Karadeniz'in kuzeyini değil, Türk dünyasının tüm yayılım sahasını tanımlayan bir üst başlığa dönüşmüştür. Leo Diaconus, *Historia* adlı eserinde Macarlar⁵⁵ için, Avarlar, Hazarlar, Peçenekler, Ruslar⁵⁶ ve Bulgarlar⁵⁷ için, İskit etnonimini kullanmıştır. XI. yüzyılda Nikephoros Bryennios, *Hyle Istorias* (*The Material for History*) eserinde Bizans'ı uğraştıran Peçenekler⁵⁸ ve Uzlari⁵⁹ doğrudan "İskitler" olarak anarken, Zonaras, *Epitome Historiarum* adlı çalışmasında Ruslar,⁶⁰ Peçenekler⁶¹, Bulgarlar⁶² ve Uzlari⁶³ "İskitler" ismiyle yer ayırmıştır. Anna Komnene, *Alexiad* (XII. yy) isimli eserinde İskit adıyla bazen Slavları kastetmiş olsa da⁶⁴ çoğunlukla atlı okçu karakterleri üzerinden Peçenekleri,⁶⁵ nadiren Uz/Oğuzları⁶⁶ ve Kumanları⁶⁷ İskit olarak isimlendirmiştir. Bu dönemde İoannes Kinnamos ve Niketas

⁴⁹Ali Ahmetbeyoğlu, *Attila'nın Sarayı'nda Bir Romalı: Grek Seyyahı Priskos'a Göre Avrupa Hunları* (İstanbul, 2014), 16–36.

⁵⁰L. Mendelssohn (haz.), *Zosimi comitis et exadvocati fisci historia nova* (Leipzig, 1887).

⁵¹Menander Protector, *The History of Menander the Guardsman*, haz. R. C. Blockley (Liverpool, 1985), 115–119.

⁵²Theophylact Simocatta, *The History of Theophylact Simocatta*, çev. M. Whitby ve M. Whitby (New York, 1986), 223.

⁵³Agathias, *The Histories*, çev. J. D. Frendo (New York, 1975), 146.

⁵⁴Ramazan Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri* (2001), 187; Yaşar Başkan, "XIV-XV. Yüzyıl Kaynaklarında Pers ve İskit Kelimesinin Kullanımı," *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 35 (2015): 2–3.

⁵⁵Leo Diaconus, *The History of Leo the Deacon*, çev. A. M. Talbot ve D. Sullivan (Washington, 2005), 71.

⁵⁶Leo Diaconus, *The History of Leo the Deacon*, III, 93.

⁵⁷Leo Diaconus, *The History of Leo the Deacon*, I, 110.

⁵⁸Nikephoros Bryennios, *Tarihin Özü*, çev. Bilge Umar (İstanbul, 2008), 72.

⁵⁹Nikephoros Bryennios, *Tarihin Özü*, II, 6, 84–85.

⁶⁰Zonaras, *Tarihlerin Özeti* (Kitap XVII-XVIII), çev. Bilge Umar (İstanbul, 2008), 18.

⁶¹Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, XVII, 47.

⁶²Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, XVII, 67.

⁶³Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, XVIII, 118.

⁶⁴Anna Komnene, *Alexiad*, çev. Bilge Umar (İstanbul, 1996), 28.

⁶⁵Komnene, *Alexiad*, 210–257.

⁶⁶Komnene, *Alexiad*, 259, 300.

Choniates (XII. yy), eserlerinde Kumanları İskit kabilelerinden saymaktadır.⁶⁸ Anadolu sahasında ise Urfalı Mateos, *Patmut'ıwn Hayoc' (Chronicle / Vekayi-Nâme)* eserinde Türk, Türkmen, Moğol kavimlerinin tümünün “İskitler” olarak adlandırıldığı görüşü hakimdir.⁶⁹ XIII. yüzyıldan itibaren Moğol istilası, İskitya kavramının sınırlarını Himalayalar’a kadar genişletmiştir. Bu yüzden Geç Orta Çağ ve Yeni Çağ’a geçiş sürecinde İskit adı, Moğol ve Osmanlı varlığı üzerinden terminolojik sürekliliğini korumuştur. Flaman seyyah Ruysbroeckli Willem, *The Journey of William of Rubruck to the Eastern Parts of the World* (XIII. yy) adlı eserinde Tuna’dan Doğu’ya kadar uzanan tüm Moğol coğrafyasını “İskitya” olarak tanımlamıştır.⁷⁰ Bizanslı tarihçi Georgios Akropolites, *Chronike Syngraphe* (The History) adlı eserinde Kumanları⁷¹ ve Ermeni müverrih Aknerli Grigor, *Okçu Milletin Tarihi* (History of the Nation of the Archers) isimli yapıtında Moğolları,⁷² İskit sınıflandırması altında değerlendirmişlerdir. XIV. yüzyılda Nikeforos Gregoras, *Rhomaïke Historia* (Byzantine History) adlı çalışmasında Moğolları;⁷³ Bizans İmparatoru II. Manuel Palaiologos, *Epistolai* (The Letters of Manuel II Palaeologus) adlı eserinde Tatar ve Moğolları⁷⁴ “İskit” olarak tanımlamışlardır. XV. yüzyıl tarihçilerinden Dukas, *Historia Byzantina* (Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks) adlı eserinde, II. Bayazid ile Timur dönemlerinde gerçekleşen Ankara Savaşı’na dair olayları aktarırken Timur ordusu ve tüm Timurileri, İskit şeklinde nitelemiştir.⁷⁵ Aynı dönemin müellifi Kritovulos, *Historiae* (History of Mehmed the Conqueror) adlı çalışmasında Timur’u doğrudan ‘İskit ve Massagetaların Kralı’ olarak nitelemiştir.⁷⁶ Chalkokondyles (XV. yy), gerek Selçuklu hanedanına mensup olup Bizans’a sığınan Erbasgan’dan⁷⁷ bahsederken gerekse Bizans ordusunda ücretli asker olan Uz ve Peçenek⁷⁸ askerlerini tanımlarken “İskit” tabirini kullanmıştır. Müellif, bu eski nitelemeyi kullanırken muhtemelen Attaleiates gibi seleflerinin terminolojisinden beslenmiş ve Türkistan kökenli bu farklı Türk gruplarını ortak bir “öteki” prototipi altında birleştirmiştir. Bu süreçte, Giovan Maria Angiello’nun Türklerin kökenini ve Enea Silvio Piccolomini Osmanlıları, İskitlere dayandırmıştır.⁷⁹

Attaleiates’in İskit etnonimi karşısındaki tutumu, dönemin Bizans tarih yazıcılığındaki genel eğilimi yansıtmaması bakımından ayrıca incelenmeyi gerektirmektedir. Michael Attaleiates’in XI. yüzyıl kronikleri, Bizans’ın dış dünyadaki halkları, yani “ötekini” nasıl algıladığını ve tanımladığını gösteren tipik bir örnektir. Michael Attaleiates, klasik Yunan tarihçiliğindeki isimlendirme geleneğine sadık kalarak Peçenekler ve Uzlardan için genel bir üst kimlik olarak “İskit” terimini kullanırken;⁸⁰ Bizans’a sığınan Türkmen beyi Erisgen-Pipi (Erbasgan) örneğinde olduğu gibi, bu halkların savaşçı geçmişlerine ve tarihsel kökenlerine vurgu yapmak istediğinde “Hun” ismini tercih etmiştir. Aynı zamanda Selçukluları coğrafi egemenliklerinden ötürü “Pers” şeklinde tanımlamışsa da, onları Bizans hizmetindeki müttefik Peçenek ve Uzlardan kesin çizgilerle ayırmak

⁶⁷ Komnene, *Alexiad*, 295.

⁶⁸ Başkan, “XIV.-XV. Yüzyıl Kaynaklarında,” 3; Niketas Khoniates, *O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates*, çev. H. J. Magoulas (Detroit, 1984), 373.

⁶⁹ Matthew of Edessa, *The Chronicle of Matthew of Edessa*, çev. Robert Bedrosian (New Jersey, 2017), 154; Urfalı Mateos *Vekayi-Namesi* (952-1136), çev. H. Andreasyan (Ankara, 1987), 325.

⁷⁰ Willem van Rubruck, *The Journey of William of Rubruck to the Eastern Parts of the World*, çev. W. W. Rockhill (Londra, 1900), 87.

⁷¹ George Akropolites, *The History: Introduction, Translation and Commentary*, çev. Ruth J. Macrides (Oxford, 2007), 133-135.

⁷² Aknerli Grigor, *Okçu Milletin Tarihi* (İstanbul, 2012), 17.

⁷³ Başkan, “XIV.-XV. Yüzyıl Kaynaklarında,” 5.

⁷⁴ Manuel II Palaeologus, *The Letters of Manuel II Palaeologus*, haz. George T. Dennis (Washington, 1977), 90.

⁷⁵ Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. Vladimir Mirmiroğlu (İstanbul, 1956), 39-47.

⁷⁶ Kritovulos, *Kritovulos Tarihi* (1451-1467), çev. Ari Çokona (İstanbul, 2012), 56, 211.

⁷⁷ Anthony Kaldellis, *A New Herodotos: Laonikos Chalkokondyles on the Ottoman Empire* (Washington, 2017), 150-151.

⁷⁸ Chalkokondyles, *A New Herodotos*, 156, 370, 374.

⁷⁹ Başkan, “XIV.-XV. Yüzyıl Kaynaklarında,” 7.

⁸⁰ Michael Attaleiates, *The History*, çev. Anthony Kaldellis ve Dimitris Krallis (Cambridge, 2012), 7, 57, 71, 159.

amacıyla doğrudan “Türk” etnonimine başvurmuştur.⁸¹

Tarihî kaynaklar, Türklerin yanı sıra Sarmatları ve Moğolları ortak kültür dairesine mensup olmaları, Slavları ise benzer bir coğrafyayı paylaşmaları nedeniyle İskit etnonimi altında birleştirmişlerdir. Yukarıda adı geçen dönem yazarları için belirleyici olan unsur, etnonimin kökeninden ziyade, o halkın sergilediği atlı okçu savaş doktrini, konar göçer tarzındaki mülkiyet yapısı ve ‘İskitya’ olarak kodlanan coğrafî mekân ile kurduğu ilişkiden ileri gelmektedir. Dolayısıyla İskitlerden bahseden yerleşik medeniyetler, benzer askeri ve sosyal unsurları paylaşan tüm bozkır topluluklarını, etnik köken ayrımı gözetmeksizin tarihsel bir kültürel aynılık potasında eriterek ‘İskit’ ortak paydasında tanımlamışlardır. Bu kapsayıcı isimlendirme yöntemi, literatürde zaman zaman etnik bir muğlaklığın doğmasına yol açmıştır. Söz konusu kaynaklarda karşılaşılan bu isimlendirme alışkanlığı, günümüzün modern etnoloji ve filoloji bilimlerinin esas aldığı genetik veya dil ailesi tasniflerinden bütünüyle farklı bir mantığa dayanmaktadır. Bu terminolojik mirasın kökenleri antik döneme kadar uzanmaktadır. MS I-II. yüzyıllarda Plinius, İskitlerin coğrafyasına hâkim olmalarından dolayı Sarmat ve Germanler için;⁸² IV. yüzyılda ise Ammianus Marcellinus, yaşam tarzı ve antropolojik özellikleri üzerinden Alanları ve erken dönem Hun zümreleri için İskit etnonimini kullanmışlardır.⁸³ Bizans tarih yazıcılığında bu literatür geleneği; bölgeye dair anakronik bir coğrafî süreklilik algısıyla devam etmiş ve antik ‘İskit’ isminin yeni konar-göçer gruplara tatbik edilmesiyle kavramsal bir kalıcılık kazanmıştır. Theophanes Simocatta, Avar topluluklarını “eski yazarların İskit dediği topraklardan gelenler” olarak tanımlayarak antik ve Orta Çağ literatürü arasında köprü kurmuştur. X. yüzyıl müellifi Leo Diaconus, bu etnik çatı ismi, daha da genişleterek Macarlar (II: 71), Ruslar (III: 93) ve Bulgarlar (I: 110) için ve Zonaras, Ruslar (XVII: 18) ve Bulgarlar (XVII: 67) için; XII. yüzyılda ise Anna Komnene, nadiren de olsa Slavlar için İskit adını kullanmışlardır.⁸⁴ Moğol istilasını İskit tanımı, Doğu’dan gelen bu yeni ve devasa gücü tanımlamak için yeniden canlandırılmıştır. Urfalı Mateos, Aknerli Grigor, Nikeforos Gregoras ve II. Manuel Palaiologos Moğol kavimlerinin tümünü İskit sınıflandırması altında değerlendirmiştir.⁸⁵

Tablo 1

İskit Adının Etnoniminin Farklı Topluluklara Atfedilmesi (I-XV. Yüzyıllar)

Yüzyıl	Kaynak / Eser	Hedef Devlet / Topluluk	Metin İçi Atıf ve Kavramsal Bağlam
I-II. yy	Plinius	Sarmatlar ve Germanler	İsmi yerini yenilere bıraktığı ancak coğrafî mirasın sürdüğü vurgusu (Pliny, IV: 179–189).
III. yy	Dexippus	Gotlar (German kökenli)	Got istilasını “İskit Savaşı” olarak niteleme (Martin ve Grusková, 2014, s. 729).
IV. yy	Ammianus Marcellinus	Alanlar, Erken Hunlar	Yaşam tarzı ve antropolojik benzerlik üzerinden süreklilik (Marcellinus, XXII, 8., 42).
V. yy	Priscus	Avrupa Hun Devleti, Attila	Hun ordusunu doğrudan İskit olarak adlandırma (Ahmetbeyoğlu, 2014, ss. 16–36).
V. yy	Zosimus	Hunlar	“Kraliyet yönetimi altındaki İskitler” olup olmadıkları tartışması (Zosimus, IV., 20., 3-5).
VI. yy	Menandros (<i>Excerpta de</i>)	Göktürkler	“Güneşin doğusundan gelen Türkler, yani İskitler” (Menander, Excerpta, fr. 10., ss. 1-3).
VI. yy	Theophanes Simocatta	Göktürkler ve Avarlar	“Eski yazarların İskit dediği topraklardan gelenler” (Simocatta, 1986, s. 223).

⁸¹ Attaleiates, *The History*, 19, 259.

⁸² Pliny, *Natural History*, IV, 179–189.

⁸³ Marcellinus, *The History*, XXII, 8, 42.

⁸⁴ Komnene, *Alexiad*, 28.

⁸⁵ Urfalı Mateos, 320; Aknerli Grigor, *Okçu Milleti Tarihi*, 17; Başkan, “XIV.-XV. Yüzyıl Kaynaklarında,” 5; Manuel II, *The Letters*, 90.

Yüzyıl	Kaynak / Eser	Hedef Devlet / Topluluk	Metin İçi Atf ve Kavramsal Bağlam
VI. yy	Agathias	Kutrigur, Utigur, Ultizur, Burugundi	Hun üst kimliği ile müstakil isimler arasında geçiş (Agathias, V, s. 146).
IX-X. yy	İbn Hurdâdbih	Türk, Hazar, Horasan, Ermeniyeye	“İskütiyâ” bölgesinin coğrafi birim olarak tanımlanması (Şeşen, 2001, s. 187).
X. yy	İbn Fakih	Türk ve Hazar Toprakları	İslam coğrafyasına sirayet eden coğrafi algı (Başkan, 2015, ss. 2-3).
X. yy	Leo Diaconus	Macarlar, Avarlar, Hazarlar, Peçenekler, Ruslar, Bulgarlar	Etnik şemsiyenin genişlemesi (Leo Diaconus, I, II, III).
XI. yy	Nikephoros Bryennios	Peçenekler ve Uzlar	Bizans’ı uğraştıran unsurların doğrudan isimlendirilmesi (Bryennios, II, s. 72, 84-85).
XI. yy	Michael Attaleiates	Peçenekler, Uzlar, Selçuklular	Müttefike İskit, düşmana Türk/Pers nitelemesi (Attaleiates, s. 57, 159, 259).
XII. yy	Zonaras	Ruslar, Peçenekler, Bulgarlar, Uzlar	Kronolojik özet niteliğinde kullanım (Zonaras, XVII, XVIII).
XII. yy	Anna Komnene	Peçenekler, Uzlar, Kumanlar, Slavlar	Atlı-okçu karakteri üzerinden tanımlama (Komnene, s. 28, 210-257, 295).
XII. yy	İoannes Kinnamos	Kumanlar	Kumanların İskit kabilelerinden sayılması (Başkan, s. 3).
XII. yy	Niketas Choniates	Kumanlar	Kumanların İskit olarak sınıflandırılması (Choniates, s. 373).
XII. yy	Urfalı Mateos	Türk, Türkmen, Moğol Kavimleri	Tüm bu kavimlerin İskit sayıldığı görüşü (Matthew of Edessa, II, 145).
XII. yy	Eustathios of Thessaloniki	Kumanlar ve Türkler	Askeri hız ve okçuluk üzerinden kullanım (Eustathios, 1988).
XIII. yy	William of Rubruck	Moğollar	Tuna’dan Doğu’ya tüm Moğol coğrafyasına İskitya denmesi (Rubruck, 1900, s. 87).
XIII. yy	Georgios Akropolites	Kumanlar	Geç dönem Kuman varlığının tanımlanması (Akropolites, ss. 133-135).
XIII. yy	Aknerli Grigor	Moğollar	“Okçu Millet” ve İskit sınıflandırması (Aknerli Grigor, s. 17).
XIV. yy	Nikeforos Gregoras	Moğollar	Moğol istilası sonrası terminolojik süreklilik (Başkan, s. 5).
XIV. yy	II. Manuel Palaiologos	Tatarlar ve Moğollar	Mektuplarda İskit nitelemesi (Manuel II, s. 90).
XV. yy	Dukas	Timur Ordusu ve Timuriler	Ankara Savaşı bağlamında İskit nitelemesi (Dukas, ss. 39-47).
XV. yy	Kritovulos	Timur	Timur için “İskit ve Massagetaların Kralı” ifadesi (Kritovulos, I. s. 56).
XV. yy	Chalkokondyles	Erbaşgan, Uz ve Peçenekler	Arkaik geleneğin son temsilcilerinden öncekiler ile benzer (Chalkokondyles, ss. 150-156, 374).
XV. yy	Giovan Maria Angiolello	Türkler	Türklerin kökenini İskitlere dayandırması (Başkan, s. 7).
XV. yy	Enea Silvio Piccolomini	Osmanlılar	Osmanlıların İskit kökenine dair görüşleri (Başkan, s. 7).

3. MODERN LİTERATÜRDE İSKİT ETNONİMİ ÜZERİNE ETİMOLOJİK AÇIKLAMALAR

İskit onomastiği ve etnonimik köken tartışmaları modern literatürde filolojik, sosyopolitik ve kültürel analizler ekseninde çok boyutlu bir şekilde ele alınmaktadır. Hint-Avrupa, Ural-Altay ve Slav ekolleri İskit

adını farklı çerçevelerde değerlendirse de, bu görüşler etnonimin kökenini aidiyet atfedilen dil ailelerinin kuralları çerçevesinde çözümleme noktasında birleşmektedir.

Hint-İran ekolü, İskit adlandırmasını tesadüfî bir isimlendirmeden ziyade, bozkır topluluklarının askeri uzmanlıkları ve dilsel miraslarına atfen tanımlar getirmiştir. Bu bakış açısı içerisinde en yaygın yaklaşım, etnonimin İskitlerin savaş stratejileri ve silah teknolojilerindeki yeteneklerinden doğduğunu savunan askeri nitelemelerdir. Johannes Fressl, İskit adının Germen dillerindeki “*Schuten*” (Okçu) kelimesiyle akraba olduğunu ileri sürmüştür.⁸⁶ Szemerényi ise, İskit etnonimini Hint-Avrupa menşeli “*skeud-*” (fırlatmak, ok atmak) köküne dayandırarak, ismin doğrudan “okçu” mahiyetindeki askeri bir niteleme olduğunu iddia etmiştir.⁸⁷ Szemerényi ayrıca, Asur kaynaklarındaki Aşkuza teriminden yola çıkarak “*Škuza > Škuča > Škuda*” dönüşümüyle bu kelimenin Grekçe *Skythai* formunun asıl kaynağı olduğunu iddia etmiştir.⁸⁸ İskit etnoniminin kökenine dair Szemerényi tarafından ileri sürülen ve ismi “okçu/nişancı” anlamındaki “*Škuδa-*” formuna dayandıran görüş, literatürde geniş yankı uyandırmış olsa da bazı uzmanlarca ihtiyatla karşılanmıştır.⁸⁹ Öte yandan, İskit adının kökenini ağırlıklı olarak Hint-İran dil grubu üzerinden açıklayan ekolün temsilcilerinden V. I. Abaev; İskitçe ile modern Osetçe arasındaki yapısal benzerlikleri ortaya koymuş ve Saka adının “*geyik*” anlamına geldiğini savunarak bu tezi bilimsel bir temele oturtmaya çalışmıştır.⁹⁰ Ancak bu etimolojik silsileler Rüdiger Schmitt gibi uzmanlarca, özellikle Asur kaynaklarındaki Aşkuza ve Grekçe *Skýthai* formları arasındaki fonetik uyumsuzluklar nedeniyle ismin orijinal kaynağının henüz kesinlik arz etmediği savunulmuştur.⁹¹ Ayrıca Abaev’in Saka adını Hint-İran dillerindeki “*geyik*” (*sag*) kelimesiyle açıklayan tezine karşılık Janos Harmatta; *İskit* ve *Saka* (*Saii*) adlarını Avesta dilindeki ‘*xšaya-*’ (*hükümdar, kral*) köküne dayandırarak bu isimlendirmelerin etnik bir kökenden ziyade siyasi bir temsiliyete işaret ettiğini savunmuştur. Harmatta’ya göre bu isimler, ‘Kraliyet İskitleri’ örneğinde olduğu gibi, bir kabile federasyonu içerisindeki ‘yönetici sınıfı’ betimlemektedir.⁹²

XVIII. ve XIX. yüzyıl Batı literatüründe, Sakson ve İskoç halklarının kökenini antik İskit topluluklarına dayandırma eğilimi, temelde ses benzerlikleri ve halk etimolojisine dayanan iddialar üzerinden şekillenmiştir. Joseph Bosworth, Thomas Martin, Sharon Turner ve John Pym Yeatman gibi daha birçok yazar, “*Sakson*” (*Saxon*) isminin antik kaynaklarda geçen ve “*Saka’nın Oğulları*” anlamına gelen “*Sakai-suna*” ifadesinin bir türevi olduğunu savunarak *Sakson* etnonimini *Saka* ismiyle ilişkilendirmişlerdir. Benzer bir yaklaşımla David Hoffman, Roderic O’Connor ve John O’Hart gibi araştırmacılar, *İskoç* (*Scot/Scoti*) kelimesini doğrudan İskit (*Scythian/Scolot*) terimiyle bağdaştırmış ve bu halkları kendi ataları olarak tanımlamışlardır. Özellikle O’Hart, İskit adının Keltçe “ok” anlamına gelen “*Sciot*” sözcüğünden türediğini ve Karadeniz’in kuzeyindeki Grek kolonilerinin bu halkı okçuluktaki maharetlerinden dolayı “*Scuti*” veya “*Scythi*” olarak adlandırdığını ileri sürerek, bu dilsel benzerlikleri söz konusu ulusların İskit menşeli olduğuna dair kesin bir kanıt olarak sunmuştur.⁹³

Ekolün bir diğer önemli ayağını oluşturan fonetik, semantik ve mitolojik analizler üzerinden okuyan araştırmacılar, ismin antik metinler arasındaki dönüşüm süreçlerine ve kültürel kökenlerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda Askold Ivantchik, Asurca Aşkuza ve Grekçe *Skythai* terimleri arasındaki

⁸⁶Johannes Fressl, *Die Skythen-Saken: Die Urväter der Germanen* (Whitefish, 1886), 16–17.

⁸⁷Szemerényi, *Four Old Iranian Ethnic Names*, 20.

⁸⁸Szemerényi, *Four Old Iranian Ethnic Names*, 16–21.

⁸⁹Szemerényi, *Four Old Iranian Ethnic Names*, 16–23.

⁹⁰Abaev, “The Ossetes,” 154.

⁹¹Rüdiger Schmitt, “Scythian Language,” *Encyclopædia Iranica* (2018), 3.

⁹²Harmatta János, *Studies on the History of the Sarmatians* (Budapeşte, 1950), 94–95.

⁹³Onur Sayın, *Sakalar: Köken ve Kültür* (İstanbul, 2025), 68–71.

fonetik geçişleri inceleyerek, ismin Ön Asya ile Grek dünyası arasındaki semantik örtüşmesini analiz etmiştir.⁹⁴ Ivantchik'e göre, İngilizce "Scythian" formuna temel teşkil eden Grekçe *Skýthai* ile Akkadca metinlerdeki *Áš-gu-za-aa* veya *Iš-ku-za* formları, aslında ortak bir form olan "*škuḏa-* (veya *skuḏa-*)" kökenine dayanmaktadır. Asurca formlardaki başlangıç ünlüleri, orijinal kökteki "*šk-*" ünsüz kümesinin Mezopotamya dillerindeki telaffuzunu kolaylaştırmak amacıyla sonradan eklenen harflerden olarak açıklanmakta; Grekçedeki "*theta*" ve Semitik dillerdeki "*z*" harfinin ise fonetik olarak birbirini karşıladığını ileri sürmektedir.⁹⁵ Diğer yandan "Aşkenaz" terimi hakkında çalışma gerçekleştiren Das, Wexler vd. tarafından sunulan dilbilimsel ve genetik verilere göre, "Aşkenaz" terimi başlangıçta bir Yahudi topluluğunu değil, antik Asur kaynaklarında "*aškuza*", "*aşguza*" veya "*işguza*" olarak kaydedilen 'İranlı İskitleri' tanımlayan coğrafi ve etnik bir isimlendirmedir. Yazarlar, bu etnonimin anlamının XI. yüzyıla kadar İskit-İran dünyası ve Slav halkları ile ilişkilendirildiğini; ancak XI. ila XIII. yüzyıllar arasında yaşanan bir "anlam kayması" neticesinde terimin önce Alman/Slav toprakları, nihayetinde ise "Alman Yahudileri" için kullanılan bir karşılığa dönüştüğünü savunmaktadır.⁹⁶

Ural-Altay ekolü temsilcileri, İskit isminin kökenini bozkır kültürüne özgü çoğul ekleri ve eski Türk boy adları üzerinden temellendiren bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Örneğin Ziya Gökalp, İskit adını Türkçe "Çiğil" boyu ve Moğolca "*keçi*" anlamına gelen "*Çekit* (Çekü)" kelimeleriyle ilişkilendirmiş; Oğuzların Doğu Türklerine genel olarak "Çiğil" adını verdiğini ve bu boyun yönetici zümreyi temsil ettiğini ileri sürmüştür. Gökalp, Türk boy isimlerinin Moğolca versiyonlarını (Kayı/Kayat, Börü/Bürüt, Merken/Merkit) örnek göstererek, İskit adının yönetici bir zümre olan "Çiğil" boyundan türetilen bir üst kimlik olduğunu savunmuştur.⁹⁷ Zeki Velidi Togan ise bu görüşe yakın durarak "*Skit*" adının, "*Saka*" ismine Moğolca çoğul eki olan "*-it*" hecesinin eklenmesiyle (*Saka+it*) oluştuğunu dile getirmiş; ayrıca Çiğil etnoniminin fonetik olarak "*Skil+üt*" formuna dayanabileceği ihtimalini vurgulamıştır.⁹⁸ Togan'ın bu görüşüne Saka adının (+t) eki alarak "*Skit*" haline dönüşmesi olarak Fatih Şengül'de katılmıştır.⁹⁹ Mirfatih Zekiyeve ise, İskit adının kökenini doğrudan Türkçe dil özelliklerinden kaynaklandığını savunmaktadır. Zekiyeve'e göre Greklerin "*Skythai*", Rusların ise "*Skif*" olarak adlandırdığı bu halkın temelinde antik Türkçe bir varyant olan "*skydy*" (*skidi*) kelimesi yatmaktadır. Herodotos'un aktardığı İskit hanedanına verilen isim olan "*Skolot*" terimi üzerinde duran yazar, bu ismin rastgele bir adlandırma olmadığını; "*Saka*" köküne Türkçe aidiyet eki olan "*-lı*" ve Karaçay-Balkar Türkçesinde de karşılığı bulunan eski çoğul eki "*-ta*"nın eklenmesiyle oluştuğunu ileri sürmektedir. Zekiyeve, bu dilbilimsel çözümlemeyle "*Skolot*" adının aslında "*Saka-lı-ta*" yani "*Sakalar*" anlamına geldiğini ispatlamaya çalışmaktadır. Perslerin bu halkı hiçbir zaman "İskit" olarak değil, doğrudan "*Saka*" olarak adlandırmasını ise bir yakıştırma isim olmadığını, halkı yakından tanımlarından kaynaklı bir doğruluk payı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sonuç olarak Zekiyeve, İskitlerin Pers dilli bir halk olduğu yönündeki yerleşik tarihsel görüşün dilsel gerçeklerle bağdaşmadığını, bu halkın etnoniminin tamamen Türkçe ek ve köklerle açıklanabileceğini vurgulamaktadır.¹⁰⁰ Şengül, "*Skoloti*" endonimini Türk lehçelerindeki ses ve ek değişimleri üzerinden analiz ederek, bu terimin gerçekte bozkır yönetici sınıfını niteleyen Türkçe "Sakallı" (*Soqollı* > *Soqoltı* > *Skoloti*) kelimesiyle özdeş olduğunu savunmaktadır.¹⁰¹

⁹⁴Ivantchik, "Scythians."

⁹⁵Ivantchik, "Scythians."

⁹⁶Ranjit Das vd., "The Origins of Ashkenaz, Ashkenazic Jews, and Yiddish," *Frontiers in Genetics* 8 (2017): 2–3.

⁹⁷Gökalp, *Küçük Mecmua -II-*, 111.

⁹⁸Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, 35.

⁹⁹Şengül, *Sakaların ve Sarmatların Kökeni*, 165.

¹⁰⁰Zekiyeve, *Türklerin ve Tatarların Kökeni*, 73.

¹⁰¹Fatih Şengül, *Sakaların ve Sarmatların Kökeni*, 165–178.

İskit etnoniminin Asur kaynaklarındaki karşılığı olan “İşguzai/Aşguzai” formu üzerine geliştirilen Türkçe açıklamalar, “İç Oğuz” özdeşliğine odaklanmaktadır. Bu yaklaşımın öncülerinden Olcas Süleymanov, “İş/İç” ve “Oğuz” kelimelerinin birleşimi sırasında Sami dillerinin fonetik yapısı gereği “O” harfinin düşerek ismin “İşguz” halini aldığını ileri sürmüştür.¹⁰² Süleymanov’un ardından konuyu detaylandıran Zaur Hasanov, ismin kökündeki “Guz” (Oğuz) varlığına dikkat çekmekle birlikte; “İş/Aş” eklerinin dövüş ve vuruş eylemleriyle ilişkili olduğunu savunarak adı “dövüşen” veya “fatih Oğuzlar” şeklinde anlamlandırmıştır.¹⁰³ Ferhad Rahimi ve Faik Elekberli ise, sözcüğün sonundaki “-ai” kısmının bir çoğul eki olduğunu saptayarak Süleymanov’un “İşguz” (İç Oğuz) kökenli açıklamasını desteklemiş; bu tezi desteklemek adına Dede Korkut anlatılarında yer alan “İç Oğuz” ve “Dış Oğuz” teşkilatlanmasını tarihsel bir dayanak olarak göstermişlerdir.¹⁰⁴

Özellikle Slav ekolü, İskit adını Karadeniz’in kuzeyindeki yerli halklar ve Proto-Slav unsurlarla kurulan kültürel devamlılık üzerinden analiz etmektedir. Alexander Shaposhnikov, İskit adını etnik bir kökenden ziyade Hint Avrupa ekolündeki yazarlar gibi askeri ve donanımsal bir niteleme ve sınıfsal bir tanım olarak ele almaktadır. Yazara göre İskit etnonimi, Baltık ve Slav dillerindeki “*kalkan*” anlamına gelen “*scaytan* < *skaitan*” (Eski Prusça “*scaytan*”) sözcüğüyle doğrudan ilişkilidir ve bu kelime Proto-Slavca maskülen bir yapı olan “*ščitu* (*sk’aitas*)” formundan türetilmiştir.¹⁰⁵ Bu ekole dair yaklaşımlar, başlangıçta İskitleri, Slavların atası olarak görme eğiliminde olsa da zamanla İskitleri tek bir kökenden gelen fatih bir kavim yerine, Avrasya coğrafyasının farklı etnik unsurlarını barındıran karmaşık bir sosyolojik yapı olarak tanımlamaya başlamıştır. Bu doğrultuda etnonimin anlamı belirli bir etnisiteden ziyade, bölgedeki halkların ortak kimliğini ifade edecek şekilde genişletilmiştir. A. M. Khazanov, Greklerin bu adı, İslam kaynaklarındaki genel “Türk” ismi gibi tüm kuzeyli göçebeleri kapsayan bir üst kimlik olarak kullandıklarını belirtmiştir.¹⁰⁶ Aynı zamanda Rus tarih yazımının erken dönemlerinde de benzer bir kapsayıcılık göze çarpmaktadır. N. M. Karamzin, İskit adını tüm Avrasya halklarını içine alan genel bir üst kimlik olarak değerlendirmiştir.¹⁰⁷ Bu yaklaşımın bir diğer önemli temsilcisi olan V. N. Tatişçev’e göre ise İskit adı; Slav, Türk, Moğol, Pers ve Çinli gibi Asya ile Avrupa’nın kuzeydoğusunda yaşayan tüm halkları kapsayan genel bir terimdir. Tatişçev, tarihsel süreçte İskit adının, içerik olarak neredeyse aynı anlama gelen “Tatar” kelimesine yerini bıraktığını savunmuştur.¹⁰⁸

Yukarıda bahsedilen üç görüş çerçevesinin dışında da değerlendirilmesi gereken İskit adının kökenine dair açıklamalar mevcuttur. İskit adının kökenine dair yaklaşımlar, terimi dar bir etnik aidiyetten ziyade kapsayıcı bir siyasi, sosyal ve kültürel üst kimlik olarak tanımlama eğilimindedir. Bu doğrultuda G. W. B. Huntingford, başlangıçta yerel bir kabile adı olan bu terimin, topluluğun siyasi başarısına paralel olarak zamanla tüm ırkı kapsayan bir terminolojiye evrildiğini belirtirken;¹⁰⁹ Christopher Beckwith İskit, Saka ve Asur kaynaklarındaki “İşkuzai” isimlerinin tamamının Kuzey İran dillerindeki “*Skuda*” köküne dayandığını ve bu etnonimin doğrudan “okçu” anlamına gelerek tüm Kuzey İranlı halkları kapsayan genel bir niteleme olduğunu savunmaktadır.¹¹⁰ İskitlerin Hint-Avrupa kökenli olduğunu düşünen Kaspar Zeuss ve Ural-Altay grubuna mensup olduklarını ileri süren K. J. H. Neumann gibi araştırmacılara göre bu terim, ortak bir

¹⁰²Süleymanov, *Az İ Ya*, 255.

¹⁰³Hasanov, *Çar İskitler*, 106.

¹⁰⁴Ferhad Rahimi, *İran Türklerinin Eski Tarihi* (İstanbul, 2010), 38; Faik Elekberli, *Turan Uygarlığına Giriş* (Ankara, 2020), 65.

¹⁰⁵Alexander Shaposhnikov, “Scythian and Baltic-Neighbours or Relatives?,” *Lithuanian Journal of Anthropology* (2015): 5.

¹⁰⁶Anatoly Michailovich Khazanov, *Nomads and the Outside World* (Madison, 1984), 8.

¹⁰⁷Zekiyev, *Türklerin ve Tatarların Kökeni*, 154.

¹⁰⁸Zekiyev, *Türklerin ve Tatarların Kökeni*, 154.

¹⁰⁹George Wynn Brereton Huntingford, “Who Were the Scythians?,” *Anthropos* (1935): 788.

¹¹⁰Christopher I. Beckwith, *Empires of the Silk Road* (Princeton, 2009), 61.

yaşam tarzı ve coğrafyayı paylaşan tüm kuzeyli göçbeleri niteleyen bir üst kimlik işlevi görmüştür.¹¹¹ İskit adının menşeyini tarihsel veya mitolojik bir şahsiyete dayandıran eponim teorileri, Herodotos'un aktardığı rivayetlerden hareketle ismin doğrudan kurucu ata kabul edilen "Kral Scythes"ten türediğini savunmaktadır.¹¹² Öte yandan, adlandırmanın etnik sınırlarını aşan kapsayıcı karakterine dikkat çeken Bahaeddin Ögel, bu terimi Çin kaynaklarındaki "Hu" tabiriyle eşleştirecek, belirli bir kavimden ziyade genel bir bozkır yaşam tarzını niteleyen sosyolojik bir tanımlama olarak değerlendirmiştir.¹¹³

Tartışma

İskit etnonimi üzerine yürütülen modern literatür tartışmaları, basit bir isimlendirme meselesinin ötesinde, İskitlerin kendi ataları olduklarını ispatlama gayretindeki farklı ekollerin ideolojik ve metodolojik çatışmalarını yansıtmaktadır. Antik kaynakların sunduğu veriler; Hint-Avrupa, Ural-Altay ve Slav ekolleri tarafından kendi kuramsal perspektifleri doğrultusunda yorumlanırken, bu akademik geleneklerin temel ortak noktası, İskit mirasını kendi tarihsel anlatılarına dahil etmek amacıyla etnonimi mensup olduklarını varsaydıkları milletlerin dilleri üzerinden açıklama çabasıdır. Ancak onomastik disiplini açısından bakıldığında, bir topluluğun isminin belirli bir dilde etimolojik olarak çözümlenebilmesi, o topluluğun doğrudan o dil ailesine veya etnik yapısına mensup olduğunu ortaya koymak için tek başına yeterli değildir. Bir halkın tarih sahnesindeki adı, her zaman kendi dillerinde verdikleri bir öz isim (endonim) olmayıp hatta çoğu zaman Türk, Rus, Fransız adlarında görüldüğü gibi¹¹⁴ yerleşik medeniyetlerin göçebe komşularına kendi dillerinden yakıştırdıkları betimleyici bir dış isim (eksonim) niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda, bir kelimeyi ses benzerliklerine dayanarak iki farklı dil ailesinde de açıklamanın metodolojik olarak mümkün olması, bu tür tekil kanıtların güvenilirliğini zayıflatmaktadır.

İskitçenin gramatikal yapısı ve kelime dağarcığı henüz birincil verilerle (yazıtlar, gramer kuralları vb.) bütüncül olarak ortaya konulmadan, sadece "İskit" kelimesi üzerinden yürütülen etimolojik açıklamalar bilimsel olmaktan ziyade "yakıştırma" düzeyinde kalmaktadır. Bu yakıştırmaların metodolojik bir geçerlilik kazanabilmesi, ancak İskit dilinin yapısal ve morfolojik özelliklerinin eksiksiz bir şekilde saptanmasıyla mümkün olabilecektir. Bir ismin etimolojik kökeni, o ismi taşıyan topluluğun biyolojik veya etnik aidiyetini tanımlamakta her zaman mutlak bir veri sunmaz;¹¹⁵ zira isimler, kültürler arasında ödünç alınabilen veya siyasi otoritelerce dışarıdan tanımlanan değişken unsurlardır. İskit dilinin sentaks ve yapısal özellikleri bilimsel olarak kesinleşmediği sürece, mevcut tüm etimolojik teklifler doğruluğu denetlenemeyen birer hipotez seviyesinde kalmaya mahkûmdur. Mevcut metodolojik çıkmazı derinleştiren bileşenlerin başında, antik kaynakların dili ve bu kaynakları kaleme alan müelliflerin öznel anlatı niyetleri gelmektedir. Örneğin Grek ve Latin yazarlar, eserlerini nesnel birer bilimsel tarih kitabı olarak değil, kendi milletlerine bir tarihi öğretmek amacıyla kaleme almışlardır. Nitekim Herodotos, eserinin ön sözünde bu çalışmayı insanlığın yaptıklarının zamanla unutulmaması ve Grekler ile barbarların kazandığı büyük başarıların şanının kaybolmaması adına yazdığını açıkça ifade etmiştir.¹¹⁶ Bu müelliflerin, İskitçe isimleri hem kendilerinin hem de hitap ettikleri okur kitlesinin anlayabileceği, telaffuz edebileceği fonetik kalıplara uydurarak dönüştürmüş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla, Grek kaynaklarında geçen fonetik formun

¹¹¹Johann Kaspar Zeuss, *Die Deutschen und Die Nachbarstämme* (Münih, 1837), 276; Karl Johann Heinrich Neumann, *Die Hellenen Im Skythenlande* (Berlin, 1855), 106.

¹¹²Jeremy McInerney, *A Companion to Ethnicity in the Ancient Mediterranean*, c. 119 (2014), 349; Arhus Von George Hinge, "Herodot zur skythischen Sprache," *Glotta* 81 (2005): 88.

¹¹³Bahaeddin Ögel, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi*, c. 1 (Ankara, 2015), 63–64.

¹¹⁴Tuncer Baykara, *Türk Adının Anlamı* (Ankara, 1998), 47.

¹¹⁵Geoff Emberling, "Ethnicity in Complex Societies: Archaeological Perspectives," *Journal of Archaeological Research* 5, no. 4 (1997): 302.

¹¹⁶Herodotos, *Tarih*, I, 5.

topluluğun kendi dilindeki orijinal telaffuzuyla ne ölçüde örtüştüğü sorusu, etnik köken tayinini imkânsız kılan bir belirsizlik alanı yaratmaktadır.

Antik yazarların duydukları bir kelimeyi orijinal tınısını bozmadan yabancı bir alfabenin kuralları içinde kaydetmesi onomastik açıdan oldukça güçtür. Bu engel, Hunlara ait terminolojinin Çin yıllıklarındaki aktarımında görüldüğü gibi, İskit adının kaydedilmesinde de karşımıza çıkmaktadır. Türkolog ve dilbilimci Talât Tekin'in aktardığına göre Çin alfabesinde "l" ile "r" seslerinin birbirinden ayırt edilemeyişi ve "ö" ile "ü" harflerinin bulunmayışi, orijinal fonetiğin anlaşılmasını zorlaştırmıştır.¹¹⁷ İskit etnoniminin Çin yıllıklarındaki İskit etnoniminin karşılığı olan "Sai" terimi, fonetik deformasyonun ve araştırmacıların öznel öngörülerine dayalı okuma farklılıklarının en bariz örneğidir. Şarkiyatçılar arasında bu terimin telaffuzu ve kökeni hakkında bir fikir birliği sağlanamamış, ortaya çok sayıda farklı okunuş biçimi önerisi çıkmıştır: A. v. Gutschmid ve E. Meyer'in "Sse" ve "Sök" gibi önerileriyle şekillenen Saka (Sai) etnonimi üzerine yürütülen tartışmalar, literatürde oldukça zengin bir sesletim çeşitliliğine sahiptir.¹¹⁸ W. M. McGovern'in "Se", "Sok" ve "Sak" varyasyonlarına karşılık H. Tanyu'nun "Su", "Sakh" ve "Suka" gibi farklı okunuş alternatifleri sunması, ismin fonetik dünyasındaki karmaşıklığını yansıtan örneklerden birkaçıdır.¹¹⁹ Bu bağlamda A. Zeki Velidi Togan, "Su", "Sukh" ve "Sakh"a¹²⁰ kadar uzanan çok geniş bir yelpazede söyleyiş olasılıkları üzerinde dururken; J. Neelis "Sai" ve "Se", Reha Oğuz Türkkan ise "Su" ve "Şu" formlarını tercih etmiştir.¹²¹ V. Çakan ve N. Ekeev gibi araştırmacıların da "Suo" ve "Sak" gibi farklı fonetik şekilleri ifade etmesiyle birlikte,¹²² birçok telaffuz önerisinin doğmuştur.¹²³

Hint-Avrupa ekolünün en temel dayanağı, İskit adını bu dil ailesine ait olan ve "fırlatmak, ateş etmek" anlamına gelen "skud-" köküyle ilişkilendirerek, bu halkın hem kendileri hem de komşuları tarafından "okçu" veya bu anlamla ilgili bir terimle adlandırıldığını ileri sürmektir.¹²⁴ Ancak bu yaklaşım, bozkır sosyolojisiyle ciddi şekilde çelişmektedir. Konar göçer toplumlar kendilerini genellikle yaptıkları işe yani okçuluk gibi genel ve ayırt edici olmayan bir eyleme göre değil, siyasi organizasyonlarına veya boy yapılarına göre tanımlamaları daha olasıdır. Bozkırdaki hemen her kavmin mahir birer okçu olduğu gerçeği göz önüne alındığında, bir halkın kendine ayırt edici özellik olarak sadece "okçu" demesi, dilbilimsel bir zorlamadan ibarettir. Ayrıca bu kök, İskitlerin en yakın "Aryanî" komşusu sayılan Perslerin dilinde (Eski Farsça) bu anlamda bir karşılığa sahip değildir, bu da iddia edilen dilsel birliğin zayıflığını açığa çıkarmaktadır. Kaldı ki, İskit adının "ok atmak, okçuluk" gibi bir terim veya eylemle açıklanması doğru kabul edilse bile, bu durum yine bunun bir eksonim olduğu sonucuna götürecektir. Dolayısıyla İskit etnonimini, bu şekilde açıklamak mümkün olsa bile buradan bir millet aidiyeti çıkarma çabası metodolojik olarak hatalıdır. Hint-Avrupa ekolü, kelimeyi kendi dil ailesine ait olduğunu göstermek adına -en azından- sosyolojik bağlamı feda etmesi gerekmektedir.

Herodotos, İskitlerin kendilerine "Skolot" (Skolotoi) dediğini aktarmaktadır.¹²⁵ Hint-Avrupa teorisyenleri,

¹¹⁷Talat Tekin, *Hunların Dili* (Ankara, 1993), 9–10.

¹¹⁸Alfred von Gutschmid, *Geschichte Irans und seiner Nachbarländer* (Tübingen, 1888), 60–61; Meyer, *Geschichte Des Altertums*, 816.

¹¹⁹W. M. McGovern, *The Early Empires of Central Asia* (1939), 476; H. Tanyu, *Türklerde Taşla İlgili İnançlar* (Ankara, 1968), 46.

¹²⁰Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, 20–21.

¹²¹Jason Neelis, "Passages to India: Śaka and Kuṣāṇa Migrations in Historical Contexts," içinde *On the Cusp of an Era* (Leiden, 2007), 59–60; Reha Oğuz Türkkan, *Türkler ve Kızılderililer* (İstanbul, 2008), 195.

¹²²Varis Çakan, *Orta Asya Türk Tarihinin Kaynakları* (İstanbul, 2009), 21–22; N. Ekeev, "Altai Mythology, Epics and Medieval History," *The Journal of Eurasian Turkic Studies* 2 (2019): 77.

¹²³Sayın, *Sakalar: Köken ve Kültür*, 54.

¹²⁴Fressl, *Die Skythen-Saken*, 16–17; Szemerényi, *Four Old Iranian Ethnic Names*, 45–46.

¹²⁵Herodotos, *Tarih*, IV, 295.

bu ismi daha önce kurguladıkları “*Skuda (Okçu)*” kelimesine¹²⁶ bağlayabilmek için fonetik bir müdahaleyle “d > l” ses değişimini öne sürmektedirler. Bunu aşmak için, sadece bazı kısıtlı Doğu İran dillerinde görülen ve her zaman geçerli olmayan “d > l” ses değişim kanununu genel bir kural gibi İskitçeye uygulamaktadırlar.¹²⁷ Söz konusu fonetik dönüşüm her ne kadar bazı Doğu İran dillerinde (örneğin Osetçe’de) gözlemlense de, bu sınırlı örneği İskitçenin bütününe genellemek metodolojik bir yanılgıdır. Bilimsel bir hipotezin doğrulanması sürecinde, sonuç gerçekleştikten sonra veri uydurma yoluna gidilmesi, kuramın yanlışlanabilirlik kapasitesini yok eden bir metodolojik hatadır.¹²⁸ Araştırmacılar, İskitleri peşinen Hint-Avrupa dairesine yerleştirdikleri için, karşılaştıkları fonetik engelleri aşmak adına İskitçeyi aslında kanıtlanmamış olan bu ses yasalarıyla çözümlemektedirler. İskitleri peşinen İranî kabul eden bu ekol, kanıtlaması gereken bu varsayımı analizinin temel dayanağı haline getirmiş ve bu uğurda Ural-Altay dillerinin sunduğu sade ve tutarlı açıklama ihtimallerini tamamen göz ardı etmiştir. Eğer Hint-İran ekolünün kendi yöntemini, yani ses benzerliklerinden yola çıkarak kural inşa etme metodunu Türk dillerine uygulanacak olunursa, İskit etnonimi çok daha akıcı ve tarihsel gerçeklerle uyumlu şekilde açıklamak mümkündür. Bu şekilde yapılan bir çözümleme de doğrulanabilir olmayacağından henüz bilimsel değildir.

Hint-Avrupa ekolünün diğer yaygın hatası, verilerdeki seçiciliğidir. Bu ekol, İskitçeden günümüze kalan sınırlı sayıdaki özel isim (antroponim) ve tanrı adlarını (teonim) inceleyerek genellemeye varırken, söz konusu isimlerin büyük bir kısmının sadece “benzerlik” üzerinden açıklandığını, kesin bir kanıt sunmadığını gizlemektedir. Örneğin; Zeuss ve Schmitt, İskit ilahı *Tabiti* adını Hint-Avrupa dillerindeki “*ısınmak*” ve “*parlamak*” köklerine dayandırarak “*ısıtan*” sıfatıyla açıklamakta;¹²⁹ ancak G. Z. Balgabayeve’nın Kazak şivesindeki “*ateşin alevi*” tespiti ve A. B. Ercilasun’un Türkçe “*tap-mak*” fiiliyle kurduğu bağ gibi Ural-Altay grubu dillerindeki yaygın kökenleri göz ardı etmektedir.¹³⁰ Bir halkın dili hakkında bilimsel bir hüküm verebilmek için o dildeki fiil çekimleri ve cümle yapısı hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Nitekim Doğan Aksan; dilin ses, bürün (prozodi), yapı, sözdizimi ve anlam düzenlerinden oluşan beşli bir alt dizge yapısına sahip olduğunu vurgulamaktadır. Aksan’a göre dilin sınırlı kaynaklarla sınırsız anlatım oluşturma yeteneği, ancak bu düzenlerin bütünlüğü içinde, özellikle de fiil çekimi ve sözdizimi kurallarının sağladığı imkânlarla mümkün olmaktadır.¹³¹ Bu ekol, sadece kral ve tanrı isimlerinden yola çıkarak İskitleri ve dolayısıyla İskitçeyi “İranî” ilan etmektedir. Ural-Altay ekolü ise bu önyargılara karşı haklı bir direnç gösterse de, zaman zaman benzer bir metodolojik zafiyete düşerek sınırlı veriyi önceden belirlenmiş bir teoriye uydurma hatasına düşebilmektedir.

İskit etnoniminin kullanımını yalnızca Karadeniz’in kuzeyindeki coğrafî saha yani İskitya ile sınırlayarak, Avrupa Hunları’nın bu bölgeyi yurt edinmeleri nedeniyle söz konusu ismi miras aldıkları yönündeki iddia yanlış olmamakla birlikte sınırlı bir görüştür. Şayet “İskit” ismi sadece belirli bir toprak parçasına bağlı toponim bazlı bir isim mirası olsaydı; sınırları İskitya’dan binlerce kilometre uzakta, Türkistan’ın derinliklerinde kurulan Göktürk Kağanlığı, İran ve Anadolu’da kök salan Selçuklular, Hindistan’a hükmeden Timurlular ve Asya, Avrupa ve Afrika’da toprakları olan Osmanlılar için bu adın asırlar boyu tutarlılıkla kullanılmasını açıklamak imkânsız hale gelirdi. Bu durum, isimlendirmenin sabit bir mekân algısından ziyade, coğrafyayı aşan bir isim aktarımı olduğunu göstermektedir. İskit ismini yalnızca İskitya sakinlerine verilen coğrafî bir ad olarak daraltan ve bu ismin tarihsel içeriğini belirsizleştirmeyi amaçlayan yaklaşımlar,

¹²⁶S. G. Klyashtorny ve T. I. Sultanov, *Kazakistan: Türkün Üç Bin Yılı* (İstanbul, 2003), 32.

¹²⁷Szemerényi, *Four Old Iranian Ethnic Names*, 46.

¹²⁸Karl Popper, *The Logic of Scientific Discovery* (Londra, 2005), 19–20.

¹²⁹Zeuss, *Die Deutschen*, 285–287; Schmitt, “Scythian Language,” §10.

¹³⁰Ahmet Bican Ercilasun, *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi* (Ankara, 2004), 45; Gaukhar Z. Balgabayeve, “The Role of Women in Military Organization of Nomads,” *International Journal of Environmental and Science Education* 11, no. 12 (2016): 5276.

¹³¹Doğan Aksan, *Anlambilim: Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi* (Ankara, 2006), 13–14.

bozkırın askeri ve idari genetiğinin asırlar boyu süren mirasını göz ardı etmektedir. Oysa etnik kimlikler, tarihsel bir süreç içerisinde toplumsal ihtiyaçlara veya siyasi hedeflere göre yeniden şekillendirilebilen dinamik yapılardır. Nitekim Emberling,¹³² etnisitenin bağlama göre manipüle edilebileceğini ancak hiçbir zaman yoktan var edilemeyeceğini vurgulayarak, bu tür üst kimliklerin köklü bir tarihsel temele dayanması gerektiğine işaret eder. Bu perspektiften bakıldığında, İskitlerin siyasi otoritesinin sona ermesinden asırlar sonra dahi Hun, Göktürk, Selçuklu, Timur ve Osmanlı gibi farklı siyasi teşekküllerin dış kaynaklarda aynı isimle anılmaya devam etmesi, bu adlandırmanın dar bir bölgeyi değil, coğrafyaları aşan köklü bir siyasi organizasyonu temsil ettiğini göstermektedir.

Güncel çalışmalarda birçok araştırmacının, akademik emek isteyen onomastik süreçlerini tahlil etmek yerine, “sosyolojik adlandırma” kavramına yönelerek yöntemsel bir basitleştirmeye gittikleri gözlemlenmiştir. Analitik derinlikten yoksun olan bu tür yaklaşımlar, benzer kültürel unsurları paylaşan kitlelerin merkezindeki hâkim etnik bileşeni ve hiyerarşik yapıyı göz ardı ederek, İskit etnoniminin içeriğini muğlaklaştırmaktadır. Zira bir topluluğun ismi (etnonim), o topluluğu bir arada tutan ortak kimlik bilincinin yani etnosun bir aynası ve tarihsel dışı vurumudur. Nitekim etnosu tarihsel köklerinden kopararak sadece bir ‘mit’ veya ‘bir fenomen’ olarak gören yaklaşım, toplulukları asırlar boyu bir arada tutan o köklü ‘bir araya gelme arzusu’ açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Etnisiteyi sadece insan elinden çıkmış yapay bir kurguya indirgeyen bu çaba, geriye yalnızca içi boşaltılmış bir ‘etnonim’ bırakmakta ve bozkırın idari genetiğindeki yapısal sürekliliği bir ‘adlandırma hatası’ olduğunu varsaymaktadır.¹³³ Oysa tarihsel süreçte ortak bir kültür havzasında yer alan bu toplulukların doğrudan veya dolaylı akrabalık bağlarına sahip olmaları, söz konusu adlandırmanın tesadüfî bir sosyolojik fenomenden ziyade, köklü bir geçmişin tezahürü olduğunu doğrulamaktadır.

Diğer yandan şayet İskit etnonimi yalnızca göçebe yaşam tarzını veya yerleşik toplumların perspektifindeki “öteki” imgesini niteleyen sosyolojik bir sınıflandırma olsaydı, yaşam tarzını değiştirerek yerleşik düzene geçen Türk devlet oluşumlarının bu tanımlamanın dışında kalması gerekirdi. Kaldı ki bu görüşe sahip yazarlardan Khazanov dahi İskit etnoniminin önce kuzeyli konar göçerlerin ismi olduğunu belirttikten sonra, etnonim anlamının genişlemesinden dolayı Greklerin bu adı, Halifelik kaynaklarındaki “Türk” ismi gibi kullanmış olduklarını belirtmektedir.¹³⁴ Ancak İskitlerin siyasi varlıklarının sona ermesinden asırlar sonra dahi, Türk devlet yapılarının aynı isimle anılmaya devam etmesi, meseleyi bir “sosyolojik tesadüf” veya “yaşam tarzı benzerliği” argümanı ile açıklama çabasının metodolojik geçerliliğini sarsmaktadır. Diğer yandan İskit adının tarih sahnesinden çekilmesinden asırlar sonra Türk devletlerine atfedilmesini sadece “sosyolojik bir benzerlik” olarak kabul etsek dahi, bu benzerliğin temelini açıklama zarureti doğmaktadır. Şayet iki farklı dönem ve coğrafyadaki topluluklar aynı “İskit” adı altında tasnif ediliyorsa, bu durum, İskit kültürünün Turan topluluklarıyla olan köken bağı ve kültürel benzerliğini ortaya koyacaktır.

İskit onomastiğinde gözlemlenen morfolojik dönüşüm, imparatorluk vizyonuna erişen Türk devlet yapısının prototipi kabul edilen Oğuz organizasyon modeliyle metodolojik ve yapısal düzlemde örtüşmektedir. Süreç, kurucu ata mitosu üzerinden şekillenen eponim karakter “Kral Scythes” ile başlar ki bu aşama Emberling’in,¹³⁵ ‘kültürel olarak inşa edilmiş ortak şecere’ olarak tanımladığı, grubun öz tanımlamasındaki en temel meşruiyet kaynağını oluşturan mitik bir aidiyet safhasıdır. Kurucu atanın

¹³²Emberling, “Ethnicity in Complex Societies,” 307.

¹³³Onur Aydın, “Etnos Sözcüğünün Zamanda Yolculuğuna Eklene Yeni Bir Durak: Sovyetler Birliği,” *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24, no. 44 (2023): 126.

¹³⁴Khazanov, *Nomads and the Outside World*, 8.

¹³⁵Emberling, “Ethnicity in Complex Societies,” 302.

adının topluluğa verilmesi hususu; Oğuz Kağan'dan Oğuzlara, Emir Timur'dan Timurlulara, Selçuk Bey'den Selçuklulara ve Osman Bey'den Osmanlılara uzanan süreçte, bozkır teşkilat geleneğinin karakteristik örneklerinden biridir. Gelişimin ikinci evresinde, topluluğun iç hiyerarşisinden neşet eden ve Herodotos tarafından hanedan ismi olarak zikredilen 'Skolotî' endonimiyle karşılaşılmaktadır. Bu durum, Türk devletleşme pratiğinde sıklıkla müşahade edildiği üzere; kurucu uruğun (burada Skolotîlerin) haiz olduğu siyasi karizma etrafında kümelenen bir devlet yapısının oluşumuna zemin hazırlamıştır.¹³⁶ Türk devlet geleneğinde bu teşkilatlanma modelini örneklendiren pek çok hanedan mevcut olsa da, konunun somutlaştırılması adına Oğuz yapılanmasına odaklanmak yerinde olacaktır. Oğuz teşkilatlanmasında hükümdar çıkaran seçkin kolu temsil eden "Bozoklar" ile aynı hiyerarşik işlevi üstlenmektedir. Üçüncü aşamada, yönetici çekirdeğin çevresinde kenetlenen akraba boyların ortak adı haline gelen bu yapı, etnisitenin 'akrabalık terminolojisini' (*kinship idiom*) aile ve klan sınırlarının ötesine taşıyarak geniş sosyal grupları kapsamasıyla¹³⁷ konfederatif bir üst kimlik mahiyeti kazanmıştır. Bu durum, Bozokların yanına Üçokların eklenmesiyle oluşan 'Oğuz' (Ok-uz/Boylar) birliği modeliyle birebir örtüşmektedir. Nihayetinde bu kurumsal isim, farklı unsurları bünyesine katarak etnik sınırları aşmış ve bozkırın idari disiplini içindeki tüm heterojen yapıları kapsayan bir 'politonime' evrilmiştir. Bu morfolojik dönüşüm, Emberling'in üzerinde durduğu, grubun geçmişteki siyasi otonomisine dair 'kolektif hafızanın' asırlar boyu canlı tutulması ve imparatorluk aşamasında geniş bir siyasi ada yani "politonime" evrilmiştir.¹³⁸

Sonuç

Antikçağ Avrasya bozkır teşkilatlanmasının öncü safhasını temsil eden İskitler üzerine yürütülen bu araştırma, "İskit" etnoniminin geçirdiği onomastik evrimi, birbirini izleyen beş temel aşamada saptamıştır. Sürecin ilk evresi, mitolojik köken anlatılarında merkezi figür olarak yer alan kurucu ata Kral Scythes'in şahsından neşet ederek eponim bir karakter kazanmasıyla başlamıştır. Bu aşama, onomastik düzlemde bir şahıs adının (antroponim), topluluğun varlık kaynağını meşrulaştıran bir şecere başlangıcına ve ortak bir aidiyet sembolüne dönüşmesini simgelemektedir. Eponim mirasın kurumsallaşmaya başladığı ikinci aşamada; kurucu atanın oğullarından (burada Targitaos ve nesli) türeyen hiyerarşik yapı, bizzat yönetici hanedan kolunu temsil eden "Skolotî" endonimini doğurmuştur. Bu isim, artık sadece mitik bir bağı değil, bozkırın aristokratik çekirdeğini ve siyasi karar mekanizmasını temsil eden bir hanedan adı olarak literatürdeki yerini almıştır. Üçüncü aşamada ise Skolotî hanedanına mensup yönetici uruğun; dilsel, kültürel ve askerî açıdan yakın olan akraba boyları merkezi otorite altında birleştirmesiyle, "İskit" ismi dar bir soy ismi olmaktan çıkarak boydan boylar birliğine genişleyen teşkilatlı bir devlet ismine evrilmiştir. Bu safha, bozkırın parçalı boy yapısından merkeziyetçi bir siyasi organizasyona geçişinin isimlendirme üzerindeki doğrudan yansımasıdır.

İmparatorluk veya İskitler özelinde konfederatif boylar birliği teşkilatına erişilen dördüncü aşamada, sınırların genişlemesine paralel olarak İskit hakimiyet sahasına akraba olmayan heterojen kitleler dahil olmuştur. Bu süreçte İskit adı, hâkim zümre ile tebaa arasındaki kan bağı zorunluluğunu aşarak; konfederasyona bağlı tüm farklı toplulukları kapsayan, hukuki ve siyasi bir aidiyet sunan bir nevi "vatandaşlık" sınıflandırmasına ulaşmıştır. Beşinci ve en belirleyici aşamada ise İskit etnonimi, coğrafyayı aşan tarihsel bir mirasa dönüşmüştür. Literatürdeki yaygın ancak yöntemsel açıdan sınırlı olan "yaşam tarzına dayalı sosyolojik adlandırma" tezinin aksine; İskitlerden sonra bölgeye hâkim olan her topluluğa değil, asırlar boyu istikrarlı bir şekilde yalnızca Hun, Göktürk, Selçuklu ve Osmanlı gibi Türk-Moğol boy

¹³⁶Peter B. Golden, *Türk Halkları Tarihine Giriş*, çev. Osman Karatay (İstanbul, 2023), 20.

¹³⁷Emberling, "Ethnicity in Complex Societies," 303.

¹³⁸Emberling, "Ethnicity in Complex Societies," 303.

ve devlet yapılanmalarına “İskit” denilmesi, bu isimlendirmenin rastgele bir yakıştırma olmadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, mevcut literatürdeki bir kısım araştırmacının İskit adlandırmasını yalnızca coğrafi bir toponim veya yaşam tarzına dayalı genel bir sosyolojik kategoriye indirgeme çabası, yöntemsel bir maluliyet barındırmaktadır. Bu yaklaşım, İskitya sahasına hâkim olan veya bozkır hayatı süren her topluluğun farksız bir biçimde “İskit” olarak isimlendirildiği varsayımı üzerinden konuyu gri bir alana itmekte ve etnonimin tarihsel özünü belirsizleştirmektedir. Oysa bu iddia, İskitlerin tarih sahnesinden çekilmesinden sonra bölgede varlık gösteren heterojen kitlelere değil; asırlar boyunca sistematik ve istikrarlı bir şekilde yalnızca Türk-Moğol boy ve devlet yapılanmalarına “İskit” denildiği gerçeğini görmezden gelmektedir. Dolayısıyla bu terminolojik sürekliliğin, “yaşam tarzı benzerliği” gibi yüzeysel bir gerekçeyle açıklanması bilimsel yeterlilikten uzaktır. Aksine bu durum, İskit adının tesadüfi bir yakıştırma olmadığını; askeri öğreti ve idari genetiğin taşıyıcısı olan belirli bir siyasi ve etnik geleneğin yani Türk devlet teşkilatlanma tarzının asırlar boyu süren bir teşhisi olduğunu açığa çıkarmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Onur Sayın (Yüksek Lisans Öğr.)
Author Details	¹ İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
	 0000-0002-2048-9304 onur.sayin@stu.ihu.edu.tr

Kaynakça | References

- Abaev, Vasily Ivanovich. “The Ossetes: Scythians of the 20th Century.” *The Unesco Courier* (1976): 48–51.
- Agathias. *The Histories*. Çeviren J. D. Frendo. New York: Walter de Gruyter, 1975.
- Ahmetbeyoğlu, Ali. *Attila'nın Sarayı'nda Bir Romalı: Grek Seyyahı Priskos'a Göre Avrupa Hunları*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.
- Aknerli Grigor. *Okçu Milletin Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012.
- Aksan, Doğan. *Anlambilim: Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2006.
- Akurgal, Ekrem. *Anadolu Uygarlıkları*. İstanbul: Net Turistik Yayınlar, 2007.
- Ammianus Marcellinus. *The History of Ammianus Marcellinus*. Çeviren C. D. Yonge. Londra: George Bell and Sons, 1887.
- Anna Komnene. *Alexiad*. Hazırlayan Bernard Leib. Çeviren Bilge Umar. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1996.
- Arrianos. *The Anabasis of Alexander*. Çeviren E. I. Robson. Cilt 4. Londra: William Heinemann, 1967.
- Aydın, Onur. “Etnos Sözcüğünün Zamanda Yolculuğuna Eklenen Yeni Bir Durak: Sovyetler Birliği.” *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24, no. 44 (2022): 113–139.
- Balgabayeva, Gaukhar Z. “The Role of Women in Military Organization of Nomads.” *International Journal of Environmental and Science Education* 11, no. 12 (2016): 5271–5281.
- Başkan, Yaşar. “XIV.-XV. Yüzyıl Kaynaklarında Pers ve İskit Kelimesinin Kullanımı.” *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 35 (2015): 1–12.
- Baykara, Tuncer. *Türk Adının Anlamı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1998.
- Beckwith, Christopher I. *Empires of the Silk Road*. Princeton: Princeton University Press, 2009.

- Cooley, Denton A. "In Pursuit of an Eponym." *Texas Heart Institute Journal* 31, no. 2 (2004): 117. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC427368/>.
- Çakan, Varis. *Orta Asya Türk Tarihinin Kaynakları*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2009.
- Das, Ranajit, vd. "The Origins of Ashkenaz, Ashkenazic Jews, and Yiddish." *Frontiers in Genetics* 8 (2017): 1–16.
- Diodorus Siculus. *Diodorus of Sicily*. Çeviren C. H. Oldfather. Cilt 2. Londra: William Heinemann, 1967.
- Dukas. *Bizans Tarihi*. Çeviren Vladimir Mirmiroğlu. İstanbul: İstanbul Fethi Derneği Yayınları, 1956.
- Durmuş, İlhami. "'Saka' Adı Üzerine." *Milli Folklor Dergisi* 3, no. 19 (1993): 85–88.
- Ekeev, N. "Altai Mythology, Epics and Medieval History." *The Journal of Eurasian Turkic Studies* 2 (2019): 71–85.
- Elekberli, Faik. *Turan Uygarlığına Giriş*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2020.
- Emberling, Geoff. "Ethnicity in Complex Societies: Archaeological Perspectives." *Journal of Archaeological Research* 5, no. 4 (1997): 295–344.
- Ercilasun, Ahmet Bican. *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Fressl, Johannes. *Die Skythen-Saken: Die Urväter der Germanen*. Whitefish: Kessinger Publishing, 1886.
- George Akropolites. *The History: Introduction, Translation and Commentary*. Çeviren Ruth J. Macrides. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Golden, Peter B. *Türk Halkları Tarihine Giriş*. Çeviren Osman Karatay. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2023.
- Gökalp, Ziya. *Küçük Mecmua -II-*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Gumilev, Lev Nikolayevič. *Hazar Çevresinde Bin Yıl*. Çeviren Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2003.
- Gutschmid, Alfred von. *Geschichte Irans und seiner Nachbarländer*. Tübingen: Verlag der H. Laupp'schen Buchhandlung, 1888.
- Harmatta, János. *Studies on the History of the Sarmatians*. Budapeşte: Pázmány Péter Tudományegyetemi Görög Filológiai Intézet, 1950.
- Hasanov, Zaur. *Çar İskitler: İskitler ve Eski Oğuzların Etno-Dil Özdeşleştirmesi*. Aktaran İ. Topsakal. İstanbul: Selenge Yayınları, 2009.
- Herodotos. *Tarih*. Çeviren M. Ökmen. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- Herodotus. *The History of Herodotus*. Çeviren G. Rawlinson. Cilt 4. Londra: John Murray, 1860.
- Hesiod. *The Homeric Hymns and Homerica*. Çeviren H. G. Evelyn-White. Londra: William Heinemann, 1914.
- Hinge, Arhus Von George. "Herodot zur skythischen Sprache." *Glotta* 81 (2005): 86–115.
- Hippocrates. *Airs Waters Places*. Çeviren W. H. S. Jones. Cilt 1. Londra: William Heinemann, 1957.
- Homer. *The Iliad*. Çeviren A. T. Murray. Cilt 2. Londra: William Heinemann, 1976.
- Homeros. *İlyada*. Çeviren Azra Erhat ve A. Kadir. İstanbul: Can Yayınları, 2008.
- Hulsewé, Anthony François Paulos. *China in Central Asia: The Early Stage*. Leiden: E. J. Brill, 1979.
- Huntingford, George Wynn Brereton. "Who Were the Scythians?" *Anthropos* (1935): 785–795.
- Ivantchik, Askold. "Scythians." *Encyclopaedia Iranica*. 2018.
- Kaldellis, Anthony. *A New Herodotus: Laonikos Chalkokondyles on the Ottoman Empire*. Washington: Dumbarton Oaks, 2017.
- Kent, Roland G. *Old Persian: Grammar, Texts, Lexicon*. New Haven: American Oriental Society, 1950.
- Khazanov, Anatoly Michailovich. *Nomads and the Outside World*. Madison: University of Wisconsin Press, 1884.
- Klyashtorny, S. G., ve T. I. Sultanov. *Kazakistan: Türkün Üç Bin Yılı*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2003.
- Kritovulos. *Kritovulos Tarihi (1451-1467)*. Çeviren Ari Çokona. İstanbul: Heyamola Yayınları, 2012.
- Leo Diaconus. *The History of Leo the Deacon*. Çeviren A. M. Talbot ve D. Sullivan. Washington: Dumbarton Oaks, 2005.
- Luckenbill, Daniel David. *Ancient Records of Assyria and Babylonia*. Cilt 2. Chicago: University of Chicago Press, 1927.
- Manuel II Palaeologus. *The Letters of Manuel II Palaeologus*. Hazırlayan George T. Dennis. Washington: Dumbarton Oaks, 1977.
- Martin, G., ve J. Grusková. "'Scythica Vindobonensia' by Dexippus (?): New Fragments on Decius' Gothic Wars." *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 54, no. 4 (2014): 728–754.
- Matthew of Edessa. *The Chronicle of Matthew of Edessa*. Çeviren Robert Bedrosian. New Jersey: Sources of the Armenian Tradition, 2017.
- McGovern, W. M. *The Early Empires of Central Asia*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1939.
- McIerney, Jeremy. *A Companion to Ethnicity in the Ancient Mediterranean*. Cilt 119. New York: Wiley-Blackwell, 2014.
- Memiş, Ekrem. *İskit'lerin Tarihi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1987.
- Menander Protector. *The History of Menander the Guardsman*. Hazırlayan R. C. Blockley. Liverpool: Francis Cairns, 1985.
- Mendelssohn, L., haz. *Zosimi comitis et exadvocati fisci historia nova*. Leipzig: Teubner, 1887.
- Meyer, Eduard. *Geschichte Des Altertums*. Stuttgart: J. G. Cotta'sche Buchhandlung, 1909.

- Neelis, Jason. "Passages to India: Śaka and Kuṣāṇa Migrations in Historical Contexts." *On the Cusp of an Era* içinde, 55–94. Leiden: Brill, 2007.
- Neumann, Karl Johann Heinrich. *Die Hellenen Im Skythenlande*. Berlin: George Reimer, 1855.
- Nikephoros Bryennios, *Tarihin Özü*. Çeviren Bilge Umar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.
- Niketas Khoniates, *O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates*. Çeviren H. J. Magoulias. Detroit: Wayne State University Press, 1984.
- Onat, Ayşe. *Çin Kaynaklarında Türkler Han Hanedanı Tarihinde "Batı Bölgeleri"*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2012.
- Ögel, Bahaeddin. *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi*. Cilt 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015.
- Parpola, S. *Neo-Assyrian Toponyms*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1970.
- Pliny. *Natural History*. Çeviren H. Rackham. Cilt 2. Londra: William Heinemann, 1967.
- Pomponius Mela, *Description of the World*. Çeviren F. E. Romer. Michigan: University of Michigan Press, 1988.
- Popper, Karl. *The Logic of Scientific Discovery*. Londra: Routledge, 2005.
- Ptolemaeus. *Ptolemy's Tetrabiblos or Quadripartite of Ptolemy*. Çeviren J. Wilson. Londra: W. Foulsham, 1944.
- Ptolemaeus, . *The Geography*. Çeviren E. L. Stevenson. New York: Dover Publications, 1991.
- Rahimi, Ferhad. *İran Türklerinin Eski Tarihi*. İstanbul: Berikan Yayınevi, 2010.
- Rawlinson, Henry Creswicke. *The Persian Cuneiform Inscription at Behistun*. Londra: John Murray, 1846.
- Rubruck, Willem van. *The Journey of William of Rubruck to the Eastern Parts of the World*. Çeviren W. W. Rockhill. Londra: Hakluyt Society, 1900.
- San, Oya. "Bazı Bulgular Işığında Anadolu'da Kimmer ve İskit Varlığı Üzerine Gözlemler." *Belleten* 239 (2000): 1–18.
- Sayın, Onur. *Sakalar: Köken ve Kültür*. Ankara: Atayurt Yayınevi, 2025.
- . *Sakaların Menşei Meselesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2022.
- Schmidt, Erich F. *Persepolis I*. Chicago: University of Chicago Press, 1955.
- Schmitt, Rüdiger. "Scythian Language." *Encyclopædia Iranica*. 2018.
- Shaposhnikov, Alexander. "Scythian and Baltic-Neighbours or Relatives?" *Lithuanian Journal of Anthropology* (2015): 1–25.
- Strabo. *The Geography of Strabo*. Çeviren H. L. Jones. Cilt 3. Londra: William Heinemann, 1949.
- Süleymanov, Olcas. *Az İ Ya*. Çeviren N. Seferoğlu. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1992.
- Szemerényi, Oswald. *Four Old Iranian Ethnic Names: Scythian-Skudra-Sogdian-Saka*. Viyana: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1980.
- Şengül, Fatih. "Hippas ile Hippas." *Karadeniz Araştırmaları* 19 (2008): 41–50.
- . *Sakaların ve Sarmatların Kökeni*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2025.
- Şeşen, Ramazan. *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.
- Tanyu, H. *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1968.
- Tekin, Talat. *Hunların Dili*. Ankara: Doruk Yayınları, 1993.
- Theophylact Simocatta, *The History of Theophylact Simocatta*. Çeviren M. Whitby ve M. Whitby. New York: Oxford University Press, 1986.
- The Puranas. Derleyen Dharmic Scriptures Team. 2002.
- Togan, Ahmet Zeki Velidi. *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.
- Türkkan, Reha Oğuz. *Türkler ve Kızılderililer*. İstanbul: Pozitif Yayınları, 2008.
- Urfalı Mateos. *Urfalı Mateos Vekayi-Namesi (952-1136)*. Çeviren H. Andriasyan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- Valmiki. *The Rāmāyan of Vālmiki*. Çeviren R. T. H. Griffith. 2008.
- Vyasa. *The Mahabharata of Krishna – Dwaipayana Vyasa*. Çeviren P. C. Roy. Cilt 8. Calcutta: Bharata Press, 1883-1896.
- Zekiyev, Mirfatih Zekiyevî. *Türklerin ve Tatarların Kökeni*. Çeviren A. Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2006.
- Zeuss, Johann Kaspar. *Die Deutschen und Die Nachbarstämme*. Münih: Ignaz Joseph Lentner, 1837.
- Zonaras. *Tarihlerin Özeti (Kitap XVII-XVIII)*. Çeviren Bilge Umar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.